

Ceylan, M.Muzaffer 1978 “Mustafa Kemal Paşa’da (Bursa) Çocukla İlgili Adetler ve İnanmalar” (Danışman: Sedat Veyis Örnek), Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Etnoloji Kürsüsü.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

DİL VE TARİH COĞRAFYA FAKÜLTESİ

MUSTAFAKEMALPAŞA'DA (BURSA)
ÇOCUKLA İLGİLİ ADETLER VE İNANMALAR

M.MUZAFFER CEYLAN
ETNOLOJİ, 23583

ÖNSÖZ

Eldeki araştırma örneği, öncelikle bir mezuniyet tezidir. Bu anlamda, araştırmanın daha üst düzeydeki araştırmalarla özdeş tutulmasını, içine düşülecek hatalı bir tutum olarak değerlendiriyoruz.

Herşeyden önce yapılan araştırma konunun bütününe kapsamaktan uzak ve bir çok eksik yana sahiptir. Yukarıda yazdıklarımızı, şöylece örneklendirebiliriz. Örneğin, araştırmanın bir bölümünü oluşturan, çocuğun beslenmesi konusu tıp bilimiyle; çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde karşımıza çıkan, cezalandırma yada ödüllendirme ve bu türden ilişkileri gündeme getiren nedenlerle, psikoloji ve pedagoji bilimleriyle daha yakından ilgilidir.

Yukarıda saydığımız eksik olan yanların Ethnoloji bilimiyle yakından bir ilgisi olduğu düşünülürse de, bu konular Ethnolojiyle doğrudan ilişkisi olan konular değildir. Bu nedenle, araştırmada yer alan çocukla ilgili şidetler ve inanmalar, yöreye özgü geleneksel uygulamalar, yörenin özelliklerini yansıtıcı niteliktedir. Kısacası çalışmayı salt etnolojik açıdan değerlendirecek olursak, yörede, çocuğun beslenmesinden, çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesine kadar birçok değerli veriler bulabiliriz.

Tezimin bir bütünsellik içinde ortaya çıkmasında gerekli uyarılarını ve yakın ilgisini gördüğüm hocam Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek'e, aynı şekilde yakın ilgisini esirgemeyen, Asist. Gürbüz Erginer'e, bu çalışmayı yapmama olanak sağlayan, Durumtay köyü muhtarı Nurettin Yıldırım'a, Çeltikçi köyü muhtarı İbrahim Şahin'e, köylülerle ilişkiye geçmemde her zaman yakın ilgisini gördüğüm Sami Çakır'a ve bu çalışmada en büyük yardımı gördüğüm halkıma, teşekkürü bir borç bilirim.

Ankara, Mayıs, 1978

M. Muzaffer Ceylan

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sahife

ÖNSÖZ	2
GİRİŞ	5-6
B İ R İ N C İ B Ö L Ü M	
MUSTAFAKEMALPAŞA HAKKINDA	
GENEL BİLGİLER	7
A)TARİHÇE	7
B)COĞRAFİ KONUM	7-8
C)EKONOMİK DURUM	8-9
D)ULAŞIM VE HABERLEŞME	9
E)ARAŞTIRMA YAPILAN KÖYLER	
HAKKINDA GENEL BİLGİLER	9
İ K İ N C İ B Ö L Ü M	
A)GELENEKSEL KESİMİN ÇOCUĞA İLİŞKİN	
BELİRGİN ÖZELLİKLERİ	10
I.Geçerli değerler ve erdemler	
sistemi	10-12
II.İdeal çocuk modeli	12-15
B)ÇOCUĞUN GELİŞMESİYLE İLGİLİ	
GELENEKSEL UYGULAMALAR	15
I.Beslenme	15-19
II.Yatırma-uyutma	19-24
III.Temizlik-bakım	24-33

C)ÇOCUĞUN EĞİTİMİNDE VE YETİŞTİRİLMESİNDE ETKİLİ OLANLAR	33337
D)EĞİTME VE YETİŞTİRME YÖNTEMLERİ ve CİNSE DAYALI YETİŞTİRME YÖNTEMLERİ	37-45
E)ÇOCUKLA İLGİLİ İNANMALAR	45
I.İlk kırk gün ile ilgili inanmalar ve uygulamalar	45-52
II?Çocuk hastalıkları ile ilgili inanmalar ve yöreye özgü sağaltma yöntemleri	52-53
III.Çocuk ile ilgili inanmalar	53-56
F)BAŞLICA ÇOCUK OYUNLARI	56-62
G)ÇOCUK YETİŞTİRME ve EĞİTMENİN GENEL KAREKTERİ	62-64
H)ÖZET ve SONUÇ	64-66
EKLER	67
KISALTMALAR	68
KAYNAKÇA	69
KAYNAK KİŞİ LİSTESİ	70-71
ARAŞTIRMA SIRASINDA UYGULANAN ANKET SORULARI	72-77
KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLERE İLİŞKİN BELGELER	78
MUSTAFAKEMALPAŞA İLÇE HARİTASI	79
FOTOĞRAFLAR	80-92

GİRİŞ

Eldeki araştırma örneği, "Okul Bitirme Tezi," niteliğinde bir çalışmadır. Ben bu araştırmamla, Mustafakemalpaşa'da çocukla ilgili inanmaları ve yöreye özgü, geleneksel uygulamaları saptamayı amaçladım.

Konunun seçimi, sayın hocam Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek tarafından yapıldı. Konuyla ilgili olarak hocamdan aldığım plan dahilinde tez çalışmalarımı yürüttüm. Yaptığım çalışmalar iki ayrı bölümde toplanabilir. Birincisi sanaya gitmeden önce ve sonra yaptığım, konuyla ilgili bilgilerin derlenmesi ve formüle edilmesi, ikinci ise sahada yaptığım çalışmadır.

Sahaya gitmeden önce, bu konuyla ilgili literatürü taradığımda, bugüne kadar çocuk üzerine yazılanların, tezimin özüne hitap etmekten uzak olduğunu gördüm. Yararlandığım kaynaklar genellikle bir yöremizdeki çocukla ilgili inanmaları parçalar halinde veren makaleler, kimi zamanda, genel inanmalar içersinde, çocukla ilgili inanmalarıda veren kitaplar şeklindeydi. Bugüne kadar yazılanların çok dağınık olması, zamanın yetersiz oluşu gibi nedenler, taradığım literatürlerin fişlenmesinde, Balıkesir ve Bursa yörelerine ilişkin konulara ağırlık vermeme neden oldu. Konuyla doğrudan ilişkisi olan monografik bir çalışmanın elimizde olmayışı, konuyla ilgili olarak hazırladığım anket sorularının sınırlı kalmasını beraberinde getirdi.

Tezin ortaya çıkmasında, gerek araştırma öncesinde, gerekse araştırma sırasında, bir dizi güçlüklerle karşılaştım. Sahaya gitmeden önce karşılaştığım güçlükleri yukarıda özetlemeye çalıştım. Birazda sahada karşılaştığım güçlüklerden söz etmek istiyorum. Araştırma sırasında karşılaştığım en büyük güçlük, ailelerle ilişkiye geçmem sırasında oldu. Soruların sorulması, üstü kapalı yanıtların açılması gibi konularda güçlük çekmedim; ancak yöredekiilerin peşin hükümlü davranıp, konuşmaya yanaşmalarını beni zorladı.

Araştırma sırasında karşılaştığımız bir diğer güçlükse, konuya bütünlük kazandıracak olan, ses kaydetme ve fotoğraflamayla ilgili araçların, gereği gibi kullanılamaması olmasıydı. Diğer bir deyişle, fotoğraf çektirmeyen, sesini almama engel olan, söyledikleri tezime temel olacak olan, bayan kaynak kişiler bu konuda zorluk çıkardılar.

Bu tez başlıca iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Bursa iline bağlı Mustafakemalpaşa ilçesi hakkında genel bilgiler yer almaktadır. Aynı bölümde Bursa iline ilişkin bilgilerinde yer alması olumlu olabilirdi, ancak bu konuda yeterli bilginin arandığında kolaylıkla bulunabileceği, oysa araştırmanın yapıldığı yöreye ilişkin geniş bilginin, her yerde bulunamayacağını düşünerek, Mustafakemalpaşa hakkında geniş bilgi vermeyi uygun buldum. Tezin ikinci bölümünde ise, içindeki bölümlerde planını verdiğim, yörede çocukla ilgili inanmalar ve geleneksel uygulamalar yer almaktadır.

Tezimi hazırlarken yararlandığım kaynak kitaplar, çalışmalarım sırasında uyguladığım anket soruları ve özellikle ikinci bölümdeki bilgileri aldığım kaynak kişilerin listesini, tezin sonunda yer alan bölümde belirttim. Katılarak gözlemlediğim ve dolaylı yoldan gözlemleyerek edindiğim bilgilerle ortaya çıkan bu tez, kimi eksiklerine karşın, ileride bu konuda çalışacak arkadaşların yararlanabileceğini sanıyorum.

Bugüne kadar aynı konuda, "Hakkari Bölgesi," ile ilgili bir mezuniyet tezi daha yazılmıştır. (1) Aynı konuda Karadeniz, Akdeniz, Trakya, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yapılacak çalışmalarla, Türkiye genelinde çocukla ilgili âdet ve inanmaların bir monografisi ortaya çıkarılabilecektir.

1) Bu çalışma, Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek'in denetiminde Ethnoloji Kürsüsü öğrencisi Neriman Ceylan tarafından yapılmıştır.

B İ R İ N C İ . B Ö L Ü M

I. MUSTAFAKEMALPAŞA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

A) TARİHÇE

İlçenin nerede, hangi tarih ve isim altında kurulduğu bilinmiyor. Türkiye kılavuzundan alınan bilgiye göre ilçenin tarihi, yapılan incelemelerden eski adı Kirmastı olan Mustafakemalpaşa'nın, M.Ö ye kadar uzanan bir tarihe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Batılı yazarlardan Peutinger'e göre, ilçe Apolyont köyünün yirmi mil batısında kalan bir yerde kurulmuştur. İşaret edilen nokta Mihaliç (Karacabey) ilçesi yada daha yakın bir olasılıkla Melde harabelerinin bulunduğu yerdir. Aralık 1974 te Karayollarınca yapılmakta olan Karacabey-Mustafakemalpaşa yol yapımında, ilçeye 5 Km. uzaklıkta Melde bayırında, Meldepolis şehrine ait olduğundan kuşku olmayan saray, tapınak, hamam v.s. gibi kalıntılar, dozerler tarafından meydana çıkarılmıştır. Ayrıca bronz Apollon heykeli ve yine bronz bir vazo bu şehrin medeniyetine ilişkin belgelerdir. İlçe yakın tarihte Yunanlıların işgaline uğramış ve 14 Eylül 1922 de düşman işgalinden kurtarılmıştır.

B) COĞRAFİ KONUMU

1) Coğrafi konumu

Mustafakemalpaşa Anadolu yarımadasının kuzeybatısında, Marmara bölgesi adını verdiğimiz coğrafi bölge içinde, Bursa iline bağlı bir ilçe merkezidir. Kendi adıyla anılan çay, beldenin ortasından geçer. Ulubat gölünün 15 Km. batısında bulunur. Yüzölçümü 1474 kilometrekaredir. Denizden yüksekliği batı ve kuzey kısımlarında 25-40 metre, güney kısımlarında ise ortalama 400-500 metredir. En yüksek noktası Çataldağı'dır. (1336 metre)

2) Akarsuları

En önemli akarsuyu Mustafakemalpaşaçayı, eski adıyla Kirmastıçayı'dır. İki büyük kolun birleşmesinden meydana gelen bu çayın uzunluğu 195 Km. yi bulur.

Birinci kol Adırnas (Adronos): Kütahya ilinin 1814 metre yüksekliğindeki Koca Dağ'ın kuzeydoğu yamaçlarındaki Yoncalık mevkiinden çıkar.

İkinci kol Aliova (Aleva): Emet ve Balat çaylarının birleşmesinden meydana gelmiştir.

3) Yerin oluşumu

İlçe toprakları, üçüncü zaman sonlarıyla dördüncü zaman başlarında meydana gelmiş olup, alivyon toprak karakterini gösterir.

4) Bitki örtüsü

İlçe topraklarının 60741.73 hektarı ormanlıktır. Bu ormanların çoğunluğu yapraklarını döken ağaçlardandır. Bazı bölgeler ise çam ormanlarıyla kaplıdır. Orman sınırından sonra ağaç yükseltileri yavaş yavaş azalarak, fundalık haline dönüşürler. Çevre köylerde bu gibi yerleri mer'a olarak kullanırlar. Geri kalan arazi tarıma elverişlidir.

C) EKONOMİK DURUM

1) Tarım hayatı

Yörede narenciye dışında hemen herşey yetişmektedir. Ayçiçeği, Domates, Pancar en çok ekilen ürünlerdir. Tarımda kullanılan araç ve gereçlerin sayısı Türkiye ortalamalarının üzerinde.

2) Hayvancılık

İlçede süt, et ve yumurta üretimi istekleri karşılamaktan çok, kazanca yöneliktir. Arıcılık, su ürünleri, yapağı, tiftik ve ipek üretimi, hayvancılıkla ilgili diğer uğraşlardır.

3)Ormancılık

İlçe sınırları içersinde 79.635 hektar orman sahası vardır.1.800 hektarlık saha ağaçlandırma programına alınmıştır. 1972 yılında 32.000 metreküp sanayi odunu,101.000 ster zati yakacak ve 143.000 ster mahrukat istihsali yapılmıştır.

4)Madenler

İlçenin Yalıntaş ve Kayabaşı köylerinde Kaolen ocakları vardır.1971 yılında Kestelek köyünden 51.450 ton Boraks çıkarılmıştır.Devecikonagi ve Çamlıca köyleri sınırları içersinde Linyit ocakları vardır.

D)ULAŞIM ve HABERLEŞME

İlçe,Bursa,İstanbul,Ankara,Balıkesir,ve İzmir illeriyle Karacabey,Susurluk ve Bandırma ilçelerine asfalt yollarla bağlıdır.

İlçede haberleşme P.T.T,Orman işletmesi,Köy-Bir (Mustafakemalpaşa köylerine hizmet götürme birliği)telefonları ile ve köylerdeki posta acentelikleri ile sağlanmaktadır.

E)ARAŞTIRMA YAPILAN KÖYLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1)Duruntay köyü:İlçeye 16 Km. uzaklıktadır.Bu yolun 14 Km. si asfalt,2 Km. si stabilize yoldur.Köydeki 150 hanede 672 kişi oturmaktadır.Köyün suyu,elektiriği,bir ebe ve sağlık memuru ve bir ilkokulu vardır.Köyün dış dünya ile haberleşmesi Köy-Bir tarafından sağlanmaktadır.

2)Çeltikçi köyü:Çeltikçi köyü iki mahalleden oluşmuştur.İlçeye 16 Km. lik asfalt yolla bağlıdır.Köydeki 387 hanede,1579 kişi oturmaktadır.Köyün suyu,elektiriği,bir ebe ve sağlık memuru ve bir ilkokulu vardır.Köyün dış dünya ile haberleşmesi Köy-Bir tarafından sağlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

A)GELENEKSEL KESİMİN ÇOCUĞA İLİŞKİN BELİRGİN ÖZELLİKLERİ

I.Geçerli değerler ve erdemler sistemi:

Biz burada, geleneksel kesime özgü, geçerli değerler ve erdemler sisteminden söz edeceğiz. Konumuz "Çocuk" olduğu için, çocukla ilgili değerler sistemine ağırlık vereceğiz. Geleneksel kesime özgü çocuk eğitme ve yetiştirme yöntemlerinden söz ederken, çağdaş anlamda çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde yer vereceğiz.

Geleneksel ortamda doğaya hükmetmekte kullanılan araç ve gereçler yetersizdir. (1) Geleneksel ortamın bu özelliği, buralarda yaşayan insanların kaderci olmasını birlikte getirmektedir. Bu kadercilik özelliği çocuğun yetiştirilmesindeki geleneksel uygulamalarda kendini gösterir. Örneğin ilk kırk gün içersinde çocukla ilgili geleneksel uygulamalar çocuğu doğaüstü güçlerden korumaya yöneliktir. Aynı amaca yönelik geleneksel uygulamalar, daha sonrada çocuğun yaşantısındaki yerlerini alırlar. Bu konuya ilerdeki bölümlerde daha geniş bir biçimde değineceğiz.

Araştırmanın yapıldığı yörede, çocuğun eğitiminde geleneksel yan ağırlıktadır. Ancak yaşama geçmeyip, düşüncede kalsada, çağdaş eğitime ilişkin tutumlar gittikçe güçlenmektedir. Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde, çocuğu cezalandırma söz konusu olduğunda, geleneksel kesimde ilk akla gelen çocuğu dövmektir. Bugünde geçerliliğini koruyan bu cezalandırma yönteminin yanlışlığı, bilinmektedir. Ancak yanlışta olsa, geleneksellige dayanan uygulamalar kolay terkedilememektedir. Yörede çocuğun eğitimi söz konusu olduğunda, dini eğitim, her zaman resmi eğitimden önce gelmektedir. Gerek araştırma öncesine dayanan gözlemlerimizde, gerekse araştırma sırasındaki gözlemlerimizde, çocuğa verilen dini eğitimin, çocuğu eğitmekten öteye şartlandırmaya yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Yörede dini eğitim, çağdaş anlamda sistemleştirilmemiş olup, bu konuda yetersiz kişilerin elinde gericiliğin, bağnazlığın simgesi haline

1) Geniş bilgi için Bkz, Örnek, S.V.:100 soruda ilkelde Din, Büyü, Sanat, Efsane, s.8

gelmiştir.Bu durum çocuğun ailesiyle her zaman çatışmasında beraberinde getirmektedir.

Çocuğun yetiştirilmesi, çocuğun eğitimini de içeren daha geniş kapsamlı bir konudur.Bugün şehirlerde bu konu üzerinde önemle durulmaktadır.Büyük şehirlerimizde çocuk yetiştirme yurtları,kreşler,ana okulları gittikçe yaygınlaşmaktadır.Geleneksel kesimde çocukla ilgili hizmetler,ana sağlık ocakları yada ana ve çocuk sağlık merkezi gibi adlarla tanınan,ne olduğu belirsiz ve oldukça yetersiz kurumlarla sınırlıdır.Bu nedenle çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesini bir yana bırakıp biraz geriye dönecek olursak,çocuğun çağdaş anlamda eğitimi ve yetiştirilmesi bir yana,sağlıklı olarak dünyaya gelmesi,büyük bir olaydır.

Çocuk dünyaya geldikten sonra,toplum tarafından çizilmiş davranış kalıpları içersinde hareket etmeye zorlanır.Çocuğun büyükleriyleilişkiye geçmesi sırasında birtakım kurallara uyması zorunludur.Örneğin çocuğun büyükleriyle tartışması, onlarla sürtüşmesi yörede hiçte hoş karşılanmaz.Böyle bir durum karşısında,çocuk çoğu zaman sert tavırlarla susturulur.Büyüklerle çocuk arasında geçen bir sürtüşmede,çocuk haklı olsa bile,"sen küçüksün,alttan al," sözleriyle susturulma yolu denenir.Çocuğun büyüklerinden üstün nitelikler taşıması,bir süre tepkiyle karşılanır.Daha sonra bu tepki,"boynuz kulağı geçermiş," sözleriyle vurdumduymazlığa yönelir.Kısacası çocuğu çevreleyen kurallar,büyükleriyle olan ilişkilerinde etkinlik kazanırlar.Oysa çocuğun arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde, onlardan üstün nitelikler taşıması her zaman özlenir.Eğer çocuk (toplumun istediği anlamda)farklı nitelikler taşıyorsa,"yalazı gibi çocuk,"diye söz edilir.(2)

Buraya kadar çocukla ilgili,geçenli değerler ve erdemler sistemini kalın çizgileriyle vermeye çalıştık.Bundan sonraki bölümde yer alan "İdeal çocuk modeli,"başlıklı konu,yukarıda yazdıklarımızı bütünleyici niteliktedir.

2)Yörede "yalazı,"çabuk parlayan ve kimi zamanda rüzgarın etkisiyle çevresini etkileyen ateş,anlamında kullanılmaktadır.

II. İdeal çocuk modeli:

Bu bölümde, geleneksel kesimde ideal çocuk modelinin çerçevesini çizmeye çalışacağız. İster geleneksel kesimde, ister çağdaş toplumda olsun, anne-baba çocuklarının kafalarında tasarladıkları nitelikte olmasını isterler. Anne-baba öncelikle tasarladıkları niteliklere uygun bir çerçeve çizerler. Çocuk dünyaya geldiği günden itibaren artık bu çerçevenin içersindedir. Çocuğu bu çerçeve içersine sığdırebilmek için, çocuğun eğitiminde ve yetiştirilmesinde bir dizi yasaklar söz konusudur.

Araştırma sırasında gözlemleyebildiğimiz kadarıyla, ideal çocuk tasarımı, aşağıdaki üç noktada benzerlik göstermektedir.

a) Çocuk içinde bulunduğu toplumla uyum içersinde olmalıdır:

Geleneksel kesimde çocuk, modern toplumda olduğu gibi, kendi kişiliğini kazanması için serbest bırakılmamakta, aksine bir yasaklar dünyasına hapsedilmektedir. Geleneksel kesimde ideal bir çocukta aranan nitelikleri şöylece sıralayabiliriz; Çocuk anneyi, babayı dinlemeli onların sözünden dışarı çıkmamalı; uslu durmalı, yaramazlık yapmamalı; büyük küçük bilmeli; büyüklerinin sözünü kesmemeli; büyüklerinin konuşmalarına asla karışmamalı; olur olmaz işe girmemeli; oturmasını, kalkmasını, konuşmasını, susmasını bilmeli; toplum içersinde sevilen sayılan kişi olmalı. İdeal bir çocukta aranan nitelikler genel olarak bir yasaklar dizisini kapsamaktadır. Yeme içmesinden gülmesine kadar herşeyi sınırlanan çocuktan atılğan, girişimci olması elbette beklenemez. Çocukta aranan özellikler arasında her ne kadar atılğan, girişken olması özelliği belirtilmesede, gözlemlenen odur ki, atılğan, girişken çocuklar toplum tarafından sevilmede ve hareketleri tasvip edilmektedir. İdeal çocuğun nasıl olması gerektiği şeklindeki sorulara aldığımız yanıtlarda çocuğun atılğan, girişken olmasının istendiği ilk ağızda sayılmamıştır. Bu özelliklerin ilk ağızda sayılmamasının

nedeni olarak, anne-babanın çocuğu mekanik bir olgu olarak görmesi, çocuğu suskun, durgun, ne denirse onu yapan bir varlık olarak algılamasından ileri geldiğini sanıyoruz.

b) Dinsel yan:

İdeal çocuk için çizilmiş çerçeve içersinde dinsel yanın bütünleyici bir etkisi görülür. Çocuğun azda olsa dinsel bir eğitimden geçmesi geleneksel kesimde her zaman üzerinde önemle durulan bir noktadır.

Çocuğun toplumla uyum sağlayamaması, toplumun değerler sisteminin dışına çıkması, "Allah vergisi"yle açıklanmaktadır. Nitekim kaynak kişilerin görüşleri, "Allah zulumluk verirse çocuk kimseyi dinlemez", "Çocuğa zulumlugu (yaramazlığı) Allah verir, Allah alır", "Çocuk evvela Allahını tanımalı, Peygamberini hak bilmeli, haramdan kaçmalı, helale yanaşmalı, önce Kuran çocuğu olmalı", noktalarında toplanmaktadır.

c) Özlenen meslekler:

Geleneksel kesimde ideal çocuk modelini belirleyen diğer bir özellikte çocuğun gelecekteki mesleği ve genel olarak çocuğun toplumdaki konumudur. Çocuğun topluma yararlı vatana, millete, devlete hayırlı olması özlenir, çocuk bu doğrultuda, Allah korkusunun yanısıra yasalardan, devletin güvenlik kuvvetlerinden her zaman korkan bir kişi olarak yetiştirilmek istenir. Çocukların gelecekteki meslekleri cinse göre farklılaşma göstermektedir. Bu meslekler kız çocukları için ebe, doktor, eczacı ve öğretmen olmakla sınırlanırken, erkek çocukları için daha çok doktor, öğretmen, mühendis ve subay olmaları ilk ağızda özlenen mesleklerdir. Erkek çocuklar için düşünülen mesleklerde, bir sıralamaya pek gidilmez.

Bunların yanısıra, ideal çocuğun çizilişinde, günümüze kadar ulaşan inanmalarında rolü büyüktür. Erkek çocuk dayıya, kız çocuk halaya çeker (benzer) sözlerinden kalkılarak, çocuk benzesede, benzemesede ya dayıya yada halaya benzetilmek istenmektedir. Çocuğun dayıya yada halaya benzeyen çok küçük

bir yanı(Örneğin çocuğun düzenli yada düzensiz oluşu;üstünü başını temiz tutması;kirli gezmesi;yürüyüşü;tavırları v.b.) ele alınarak,dayısına yada halasına herşeyi ile benzetmeye kadar varılmaktadır.

Yöremizde ideal çocuk sayısı,2-3 çocuk ile sınırlıdır. İki çocuk olduğunda biri kız,biri erkek,üç çocuk olduğunda bir kız iki erkek çocuk olması yeğlenen bir durumdur.Çocuk sayısı arttıkça,erkek çocuk sayısının artması yeğlenir. Türkiye genelinde olduğu gibi,Mustafakemalpaşa özelinde de, erkek çocuk her zaman kız çocuğuna yeğlenmektedir.Erkek çocuğun,kız çocuğuna göre üstün tutulması ekonomik,sosyal ve psikolojik nedenlere dayanmaktadır.

Erkek çocuğun üstün tutulmasındaki psikolojik yanı, sahada karşılaştığım bir olayla,örnek **anlatı** şeklinde burada vermeyi uygun buldum;Lohusa kadına,"Bebegin oğlanmı,kızımı?" diye sorulduğunda,eğer çocuğu erkekse,soruyu yanıtlarken,"-Oğuuul,, derken sanki havalara çıktığını,eğer çocuğu kızsaa,"-Kız,,(alçak sesle söylüyor),derken kendi kendine,sanki,"Kafanı kıs,,der gibi geldiğini söyledi.

B) ÇOCUĞUN GELİŞMESİYLE İLGİLİ GELENEKSEL UYGULAMALAR

Yeni doğan çocuk canlı varlıklar içerisinde bakıma ve beslenmeye en çok muhtaç olan bir varlık durumundadır. Dünyaya gelen çocuk, kelimenin tek anlamıyla, savunmasız ve kendi kendine yetersiz durumdadır. Bu yüzden çocuğun bakımı ve beslenmesi ona en yakın olan, anne-babası yada diğer aile üyeleri tarafından yerine getirilir. Çocuğun bakımı özellikle ilk kırk gün içerisinde, sıkı bir denetim altındadır. Bu denetim çocuğun memeden kesilmesi, yürütmesi, konuşması ve gelişmesine bağlı olarak ve giderek azalan bir ilgiyle çocuk 2-3 yaşına gelene dek sürer.

Çocuğun toplumda, sağlıklı bir kişi olmasında ötesinde, hayatta kalabilmesi, yaşayıp gelişebilmesi, temel olarak sağlıklı beslenmesi ve iyi bakılması ile mümkündür. Burada temel olan, çocuğun bakımından çok beslenmesidir.

I. Beslenme:

Türkiye genelinde olduğu gibi yöremizde de, ilk aylarda anne sütü çocuğun temel besinidir. Çocuğun anne sütüyle beslenme süresi, yöreden yöreye, küçükte olsa farklılıklar gösteren inanmalara göre belirlenir.

Anne sütünün çocuk için yeterli olması halinde, yöremizde ilk 5-6 ay, çocuk katıksız olarak anne sütüyle beslenmektedir. Çocuğun anne sütüyle beslenme süresi, çocuğun cinsine göre farklılık gösterir. Bu süre kız çocukları için, çocuk 1-5 yaşına gelene kadardır. Anne sütü kız çocukları için 1,5 yaşından sonra haramdır, yada 1,5 yaşından sonra kız çocuğuna anne sütü yaramaz, çocuğu bozar, gelişmesini engeller, şeklindeki inanmalar dolayısıyla kız çocukları 1,5 yaşına geldiğinde memeden kesilirler. Erkek çocuklarının ise genellikle 2-2,5

yaşına kadar, çocuğun gelişmesine bağlı olarak 3, hatta 4-4,5 yaşına kadar emzirildikleri olur. Erkek çocuğunun, kız çocuğundan daha uzun süre emzirilmesindeki nedenlerin başında; ileride aile reisi olacağı, tarlada çalışacağı ve askere gideceği için güçlü kuvvetli olması gerektiği inancı gelmektedir. (1)

Çocuğun gelişmesine bağlı olarak, kız-erkek ayırdetmek-sizin, çocuk 5-6 aylık olunca, anne sütünün yanısıra yöreye özgü yiyecek maddeleri çocuğun besinleri arasına girmeye başlar. Çocuğun beslenmesinde bir ara dönem olarak niteliyebileceğimiz, altı aydan, yaklaşık 1,5-2 yaşına kadar süren bu zaman içerisinde çocuğa, anne sütünün yanında, inek sütü, bisküvi (çayda ıslatılmış), eline ekmek verilir, inanmaya göre çocuk yemesede doymuş, özellikle süt ve tarhana çorbalarının suyundan, mama, hazır mamalar, muhallebi, pelte gibi besinler verilirken, çocuğa ekşili ve acılı şeyler yedirilmemeye dikkat edilir. Çocuğu yiyeceğe alıştırdırırken nişastalı ve proteinli tahıl ürünleri temel besin maddeleri durumundadır. Bu ara dönemde çocuğa yedirilen besin maddelerine bir göz atacak olursak, çocuğun beslenmesinin tek yanlı ve yetersiz olduğunu görürüz.

Kimi kadınların kırk günden sonra sütlerinin azaldığı yada kesildiği, kadınların çeşitli nedenlerle çocuklarını emzirmediği yada çocukların emmedikleri durumlar söz konusu olabilmektedir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda yada çocuğun annesinin ölmesi halinde çocuğun beslenmesi, Türkiye'nin bir çok yerinde olduğu gibi, (2) yöremizde de süt anneler yada süt nineler tarafından yerine getirilmektedir. Bir kadının çocuklarının yaşamaması halinde çocuğun beslenmesini süt annesi yüklenir. Anne sütünden yoksun kalan çocuğun beslenmesinde ve büyümesinde bir diğer kadının sütü, hayvan sütüne yeğlenmektedir; aynı zamanda çocuğun gelişmesi

1) Örneğin Tire'de erkek çocukları askerlik hakkı olarak, kızlardan iki ay daha fazla emzirilirler.
Bkz. Artan, G.: "Tire'de Çocuklarla İlgili İnanışlar",
TFAD, S292, s. 6798

2) Özer, K.: Balıkesirde Halk Âdet ve İnanışları, s. 11-12

zayıf kalmaması söz konusudur. Tüm bunlara karşın süt anne olacak kadın sıradan biri değildir. Her emzikli kadın süt anne olamaz, süt anne olacak kadında birtakım özellikler aranır. (3) Kısaçası süt anne için bir seçim yapmak söz konusudur.

Süt anne aramaya başlanmadan önce, çocuğun babası, çocuğunun başka bir emzikli kadın tarafından emzirilmesine razı edilir. Süt anne bulunduktan sonrada babanın o kadın için onayı gerekmektedir. Süt anne çoğu zaman, yakın komşulardan yada yakın akrabalarından, yöreye özgü deyimlerle "candan," biridir. Bu özellikte biri bulunamazda uzaktan biri bulunursa, "cinsini, cibilliyetini, soyunu, sopunu, otunu, ocağını, aslını, neslini," (4), öğrenmeden çocuk süt anneye emzirtilmez. Süt annede aranan bir diğer özellikte, emzikli kadının tek nikâhlı olması koşuludur. Yörede, çocuğun kimin sütünü emerse onun huyunu, karakterini alacağına inanılır. Aynı zamanda çocuğu emzirdikten sonra, çocuğun ailesi süt annesi ile akraba olurlar. Aralarındaki süt alış verişinin doğurduğu bu akrabalık, yedi göbek (soy) sonrasına kadar sürer. Bu süre içerisinde aileler birbirlerine kız vermezler, yani iki aile arasında evlilik söz konusu değildir. Bu duruma yörede, "arada süt karışıklığı var," denir. Bir yerde süt anne, çocuğun ikinci annesi durumundadır. Süt annenin ocaktan (Soyu, sopu bilinen köklü aileden) olması, iyi ahlaklı olmasının yanısıra, hasta bir kadın olmamasına da dikkat edilir. Çocuğun, hasta bir kadını emerse "arık," olacağına, büyümeyeceğine inanılır. Süt annenin sütünü canından vermesi, helal etmesi durumuna, çocuğun ailesi ile süt annesi arasında "helallik var," denir. Herşeye karşın süt annenin uzaktan biri olması halinde, çocuğun babası süt annesine para teklif eder, alıp almaması "sütüne kalmıştır," denilmektedir. Böyle bir durum karşısında, para alan kişilerin çok seyrek çıktığını öğrendik.

3) Aynı durum Balıkesir'de de geçerlidir.

Bkz. Özer, K.: A.g.e, s. 11-12

4) Kaynak kişi fişlerindeki ortak yanlar ele alınarak formüle edilmiştir.

Mustafakemalpaşa'da yeni doğan çocuk, üç ezan emzirilmeden bekletilir. Aynı geleneği Balıkesir'de de görebiliriz; "Çocuk doğduktan sonra üç ezan sesi duyulmayınca meme verilmez," (5). Bekletildiği zaman, büyüdüğünde sabırlı olacağı inancı yaygındır. Eğer çocuğun okumuş olması istenirse; çocuğa anne sütü verilmeden önce, mushafın arasından üç yudum su tattırılır yada mushafın arasına şeker konarak üç kere dudaklarına sürülür. Aynı uygulamalar Balıkesir'de daha değişik amaçlara yöneliktir. (6)

Yörede kadının sütünün bol olması, yeğlenen bir durumdur. Özellikle ilk kırk gün içerisinde kadının sütünün bol olması için birtakım işlemler uygulanır. Bunlardan bazıları şöyledir: "Çocuk dünyaya gelişinin dördüncü yada yedinci günü, doğumdan sonra kadının ilk yıkanacağı suya soğan atılır, bu yıkanma sırasında, kadın göğüslerinden süzülen sudan üç yudum içer. İlk kırk gün içerisinde kadını her banyodan çıkışında soğanın üstüne bastırırlar; çocuk kırklanırken annesi de yıkanır, yıkandığı suya soğan atılır. "Kırk uçurma"ya gittikleri eve girerken kadının ayaklarına bu atılır, "kırk uçurma"ya gidilen evde çocuğa verilen şeylerin dışında anneye peynir ekmeği verilir.

Kırkı karışmış olmamak koşuluyla eve gelen emzikli bir kadın lohusanın ayak ucuna oturtulmaz, eğer oturursa lohusanın sütünün kesileceğine inanılır.

Lohusa kadının sütünün yetersiz olması halinde ve özellikle kadının tarlada çalışmak zorunda olduğu aylarda, inek sütü biberonlara konup çocuğa verilmektedir. Yörede anne sütünün yetersiz kalması halinde, bagvurulan geleneksel işlemler hocalara ve ziyaret yerlerine gitmektir.

Yörede çocuklar 4,5-5 yaşına gelene kadar anneleri yada kimi zamanda babaları tarafından doyurulurlar. Bu arada çocuk

5) Bkz. Özer, K.: A.g.e, s.10

6) İbid, s.10

bir yandan anne sütünden kesilmeye çalışılırken, bir yandan bu işe yardımcı olacak, yalancı memeye alıştırmaya çalışılır. Çocuk çok küçükken yalancı meme şekere batırılıp verilerek, çocuğun alıştırılmasına çalışılır. Çocuk biraz daha büyüdüğünde yalancı memenin içine lokum doldurulupta verilir.

II. Yatırma-Uyutma

Çocuğun büyüdüğünde toplumda sağlıklı bir kişi olarak yer alması için çocuğun iyi beslenmesini kıstas olarak daha önce vurgulamıştık. İlk aylarda çocuğun yeterli besin almasının yanısıra, yeterli uykuyu almasının da çocuğun gelişmesindeki önemi büyüktür. Çocuğun sağlıklı olarak büyümesi, gelişmesi için neler yapmalı, şeklinde bir soruyla karşılaşılırsak, çoğumuzun aklına ilk olarak gelenler; Çocuğun iyi beslenmesi, iyi bakılması ve yeterince uykusunu alması gerektiği olacaktır şüphesiz. Bir yerde çocuğun yeterli uykuyu alması, iyi beslenmesi anlamına da gelmektedir. İlk aylarda çocuğun beslenmesi, bizim anladığımız anlamda salt anne sütü yada çocuğa özgü yiyeceklerle beslenmesi değildir. Bu anlamda uyku özellikle ilk aylarda çocuğun beslenmesinin bir parçası, hatta çocuğun beslenmesi ile özdeştir diyebiliriz.

Çocuk dünyaya geldiği ilk günlerde, bizim kontrolümüz dışında, günün büyük bir kısmını uyuyarak geçirmektedir. Çocuğun bu durumuna, Türkiye genelinde olduğu gibi Mustafakemalpaşa özelinde de müdahale edilmez. "Çocukur elbette uyuyaçak," "Çocuk uyuya uyuya büyür," sözlerini hepimiz duymuşuzdur. Çocuğun gelişmesinde önemli olan, çocuğun (ilk aylardaki) bizim kontrolümüz dışındaki uykusuna karışmamak değil, daha sonraları yavaş yavaş çocuğun uyku saatlerini denetim altına almak ve bir düzene koymaktır. Aslında bu noktada konu, bizi aşan daha çok tıp bilimini ilgilendiren bir görünüm kazanmaktadır. Kaç yaşındaki çocuğun, kaç saat uyuması gerektiği üzerine basın ve

yayın araçları aracılığıyla, aralıklarla halka duyurulmaktadır. Fakat bunun nasıl uygulanacağı, nasıl denetleneceği, hakkında yeterli bir bilgiyle donatıldığımızı iddia edemeyiz. Özellikle kırsal kesimde, zaman kimi zaman herşeyden daha önemli bir duruma gelmektedir. Örneğin pancar üretimi ile uğraşan bir köyde, pancar sökümlü zamanı, çocuk gelip evde yattığı zaman, hiçte hoş karşılanmaz. Yörede böylesi bir durum karşısında, babanın yada annenin, çocuğuna, "Kavun karpuzda yata yata büyür, yat oğlum yat," diye hayıflandığını görmek her zaman olasıdır. Bu durum, bazen bu kadarla da geçiştirilmekte, bir çatışmaya kadar varmaktadır.

Burada bizi ilgilendiren, daha çok çocuğun yatırılması, uyutulması ve onların çevresinde kümelenen, yöreye özgü geleneksel uygulamalardır. Bu uygulamalar çerçevesinde, "Çocuğun kundağı, beşiği, yatağı ve uyutma yöntemleri," den söz edeceğiz.

Yörede kundak, çocuğun korunmasının yanı sıra, büyüyüp gelişmesine etki eden bir araç durumundadır. Yörede kundak, genel olarak şu parçalardan oluşmaktadır; bir parça ameriken bezi, bir muşamba, apış bezi, kol bezi ve bütün bunları saracak büyüklükte büyük bir parça bez. (7) Kundak genel olarak bu parçalardan oluşmakla birlikte, mevsimine göre bazı parçaların eklendiğini yada çıkarıldığını görürüz. Örneğin, kış aylarında çocuk battaniyesi (yada çocuk yorganı), kundağın bir parçası durumundayken, yaz aylarında kol bezi denilen parça kullanılmaz.

Yörede, biri "kundak," diğeri "yarım kundak," diye tanımlanan iki tür kundak görülür. "Yarım kundak," kol bezinin kullanılmadığı, yani çocuğun kollarının serbest bırakılarak, belden aşağısının kundaklandığı, bir kundak şeklidir. Yörede "yarım kundak," kullanılması, çocuğun gelişmesiyle ve mevsimin

7) Örneğin, "Kundak çocuğu," adlı bölümde, Balıkesir'de farklı bir yöntem uygulanmadığını görürüz.
Bkz. Özer, K.: Balıkesirde Halk Âdet ve İnanları, s.13

uygun olmasıyla yakından ilgilidir.Örneğin,çocuk ilk iki ayı atlattıktan sonra,eğer yaz aylarında bulunuluyorsa "yarım kundak"yeğlenir yada çocuk ilk dört ayı geride bırakmışsa,kundağın yerini,"yarım kundak"alır.

Yörede çocuğun kundaklanma süresinin,altı aydan başlayıp kimi zaman çocuk 1,5 yaşına gelene kadar uzadığı görülür.Yörede çocuğun kundaklanması süresinde eskiye oranla bir azalma görülmektedir.Yaşlı kuşakta bu süre çocuk 1-1,5 yaşına gelene kadar uzamaktayken,bugün bu süre genel olarak altı ayı geçmektedir.Ancak büyük annelerin yer aldığı ailelerde,yada büyükannelerin dışarıdan müdahalesi sonucu,çocuğun kundaklanması süresinin,seyrekte olsa altı ayın üzerine çıktığı görülür.Genç kuşak çocuğun kundaklanmasından yanadır.Ancak çocuk ne kadar süreyle kundaklanacağı konusunda,yaşlı kuşakla,genç kuşak farklı düşüncelere sahiptir.

Yörede,çocuğun kundaklanmasındaki amaç;"eli-ayağı,başı ve kulaklarının düzgün olması,kemiklerinin sıkışıp kuvvetli olması,"şeklinde özetlenebilir.Bu amaca uygun olarak,çocuk birtakım bez parçalarıyla sarılıp sarmalanır.Alnı düzgün (yassı)olsun diye,alnına çember sıkılır ve aynı amaçta uygun olarak bir süre burnu sıvazlanır.Çocuk dünyaya geldiğinde,bilindiği gibi,başı vücudundan büyüktür ve büyüklere bakılarak normal bir gelişme içersinde değildir.İşte bu durumdaki çocuğun,yöredekiler tarafından,kendilerine benzetme duygusuyla hareket ederek,kundaklandığını söyleyebiliriz.Çocuğun kundaklanmasındaki ikinci nedense,onun yaşamıyla ilgilidir.Çocuk,kış aylarında dünyaya gelmişse,bakımına daha çok özen gösterilir.Çocuğun üşütmemesine ve hastalanmamasına dikkat edilir.Çocuğa gösterilen bu yakın ilgi,havanın soğuk olmasının yanısıra,tarlada iş mevsimi olmayışıyla yakından ilgilidir.Bu nedenle,yörede kış aylarında dünyaya gelen çocuk daha şanslıdır diyebiliriz.

Çocuk kundaklandıktan sonra, ilk günlerde yüzüne ince havlu, daha sonraları ince beyaz bez örtülür. Eli kolu serbest olan çocuğun, yüzündekini çekip ağzına tıkamaması nedeniyle de kundaklandığı olur. Yörede, yaz aylarında hemen herkes tarladadır. Çocuğu olan kadın, tarlaya gitmeyipte evde kalmış olsa bile, evde kendisine yardımcı kimse kalmadığı için, yapacağı işler bir kat daha ağırlaşır. Bu durumda çocuğun, kendisine ayak bağı olması söz konusudur. Eğer çocuğun elleri serbest olursa, daha çabuk uyanır düşüncesi, çocuğun kundaklanmasında diğer bir etkidir.

Çocuğun alnının yassı olması için bağlanan çember, erkek çocukları için tek renk (beyaz) olmakla birlikte, kız çocuğu için (ilk kırk gün) bu çemberin, hergün değişik renkte olmasına çalışılır, bu uygulamayla çocuğun hep renkten alması amaçlanır. Bunun dışında, yörede kız ve erkek çocukları için, kundaklama süresi ve kundaklama şekli bir farklılık göstermez.

Yörede çocuk, doğumundan sonraki ilk günlerinde, annesinin yanında yatar. Çocuk altıncı gün yataktan kaldırılır. Bundan amaç, çocuğu yedilerden (şeytanlardan) korumak, yedilerin çocuğu basmasını önlemektir. Bundan sonra (eğer varsa) beşikte, yoksa yerde, sedirde yada karyolada çocuk için ayrı bir yatak yapılarak, çocuk bu yatağa konur. Kimi zaman çocuğun, kırk güne kadar annesinin yanında yattığı olur.

Beşik, yörede yaygın değildir, yöre halkı ancak umarsız kalırsa beşik kullanmaktadır. Çocuğun beşiktemi yoksa yataktanı yatacağı, evdeki küçük çocukların çok yada az olması ve çocuğun uslu yada yaramaz oluşuyla ilgilidir. Yörede salıncak diye adlandırılan, tavana iki tokayla asılan beşik türü yaygındır. Yörede yer beşiği hiç kullanılmamaktadır. Bunu şöyle söyleyebiliriz; bugün yörede yer beşiği kullanılmamaktadır, ancak tavan aralarında da olsa, bazı ailelerin hâla yer beşikler vardır. Yörede beşik, yer yatağına göre tercih edilmeyen bir araç durumundadır. Ancak çocuk yaramaz, bağırğan olursa, beşik

gerekebilir. Aynı zamanda, evde küçük kardeşleri varsa, çocuğu onlardan korumak için beşiğin kullanıldığı olur. Yer yatağında yatan çocuğun, kardeşleri tarafından rahatsız edildiği, ağzının tıkanıdığı, ağzına bisküvi doldurulduğu gibi nedenler, kimi zaman çocuğa beşiği gerektirmektedir. Bir kaynak kişinin deyişimiyle; "-Âdet olmuş beşik çocuğa, çocuğun yerinin belli olması lazım,, anlayışı, yörede kimi zaman beşiğin kullanılmasına neden olabilmektedir.

Yörede çocuğun ne kadar süreyle, nerede yatacağına ilişkin, keskin, kalıplaşmış bir gelenek yoktur. Ancak çocuk nerede olursa olsun, ilk kırk gün kesinlikle yalnız bırakılmaz. Çocuğun yalnız bırakılmaması gerektiği şeklindeki inanmayı Balıkesir'de de görmek olasıdır. (8) Ancak bu uygulamanın ne kadar süreli olduğuna ilişkin bir açıklama yoktur. Yörede çocuğun yalnız bırakıldığında; "Şeytanlar değiştirir, çocuk büyüyemez, yürüyemez, konuşamaz,, inancı yaygındır. Bu inanma farklı yörelerde, farklı biçimlerde karşımıza çıkar. (9) Yöredeki bu inanç ve çevresinde kümelenen uygulamalara, "Çocukla ilgili inanmalar,, bölümünde daha geniş bir biçimde yeniden değinilecektir. Yöre halkına göre, çocuğun yalnız bırakılmasının, sakıncalarını vurgulayan bir örnek anlatıyı, burada vermeyi uygun bulduk.

Örnek anlatı:

Ebe doğum yaptıırıp dışarı çıkarırken, evde bulunanlar, ebeyi uğurlamak için, beraber sokak kapıya kadar uğurlamaya çıkarlar. Bu arada iki kadın kucağında çocukla içeri girerler. Ebeyi uğurlamak için dışarı çıkanlar, geri dönerken iki kadın evden (Yine kucağında çocukla) ayrılırlar. Bu arada yalnız bırakılan kadının çocuğunu, periler (içeri girip çıkan iki kadın) değiştirmiş olurlar. Aradan 17 yıl geçer çocuk hiç büyümmez.

8) Bkz. Özer, K.: A.g.e, s.13

9) Bkz. Bayrı, M.H.: "Balıkesirde Doğum ve Çocuk Hakkında Âdetler ve İnanmalar,, HBHD, S.77, s.102 ve Şapolyo, E.B.: Halk ninnileri, s.31-32

17 yıl sonra, adamın biri değiştirilen çocuğu perilerden alınca, çocuk birden büyüyor ve daha sonra evine dönüyor. (nasıl olmuşsa?) Çocuk eve döndüğünde, evdeki peri çocuğunun neden büyümediğini anlıyorlar ve yemiş sopasıyla beşikteki çocuğa vurunca, sakallı bir ihtiyar oluveriyor. -Sen kaç yaşındasın be?, diye sorunca, -110 yaşındayım, diyor. (Durumtay köyü)

Çocuğun yalnız bırakılması sonuçuında, neler olabileceğine ilişkin inanmalar, kimi zaman, bir kaynak kişinin şu sözlerinde olduğu gibi, farklı bir biçimde karşımıza çıkar; -Şeytanlar çocuğun kendisini alıpta, yerine kendi çocuklarını koymazlar. Sadece çocuğun iyi bir huyunu alırlar ve geri vermezler. Bu yüzdende çocuk devamlı ağlar. Yukarıdaki sözler, her ne kadar bir inanmayı yansıtıyorsa da, bu inanmada kaynak kişinin yorumu var sanıyoruz. Bunu şöyle de söyleyebiliriz, inanmalar yorumlandıka da daha farklı bir şekle bürünmektedir.

III. Temizlik-Bakım:

Canlı varlıklar içersinde çocuğun en çok bakıma muhtaç olan bir varlık olduğu bilinmektedir. Bu anlamda çocuk nerede olursa olsun belli bir süre sıkı bir denetim altındadır. Bu süre yine yöreden yöreye değişen geleneksel uygulamalarla beraber bir farklılık gösterir. Çocuğun bu süre içinde kim yada kimler tarafından ve nasıl bakılacağı gelenekselliğe dayanmaktadır.

Biz bu bölümde çocuğun temizlik ve bakımıyla ilgili geleneksel uygulamalar ve onların çevresinde kümelenen pratiklerden söz edeceğiz.

Yörede çocuğun temizlik ve bakımından anlanan şey, 0-3 yaşlar arasında, çocuk bebek denecek yaşta iken, çocuğun temizliği ile ilgili olan herşeydir. Ortalama olarak üç yaşına kadar, çocuğun temizliği herşeyi ile ailesine aittir. Bu yaşlarda çocuğun altının temizlenmesinin yanısıra yavaş yavaş ihtiyacını kendi kendine görmesi öğretilmeye başlanır. Bu işlem

çocuk henüz kırk günlükken ele alınır.Çocuk kırk günlük olduğunda çişine tutulmaya ve çişini söylemeye alıştırmaya çalışılır.Çocuğun altını kirletmesi iye ilgili olarak bu işlem 5-6 ay süre ile uygulanır ve bu süre içersinde çocuğun altı bağlanır.Bu 5-6 aylık süre içersinde çocuğun altı hergün, bir akşam,bir gece,3-4 kez gündüz olmak üzere 5-6 kez değiştirilir.Çocuğun sarılıp sarmalandığı bezler ve muşambaların dışında çocuğun altına birşey bağlanmaz.Çocuğun temizliğiyle ilgili olarak,kimi yörelerde "sübek" denilen ve erkek ve kız çocuklarına göre(fizyolojik farklılığa bağımlı olarak)farklılık gösteren bir aracın kullanıldığını görmekteyiz.(10)Anadolunun birçok yerinde çocuğun altına "höllük"(fırında ısıtılmış ince killi toprak)bağlanır.(11)Yöremizde böyle bir geleneğe raslanmaz.Ancak çocuğun kasıklarının şişmesi halinde yada daha önceden şişmesini önlemek için,ocak kenarından alınan killi toprağın çocuğun kasıklarına serpiştirildiği olur.Yörede çocuğun temizliği ile ilgili olarak saptanan bir geleneksel uygulamaya göre çocuğun ilk kara aptesti bezinle beraber eşğin altına konur ve o orada yedi gün kalır.Çocuğun ilk aptestinin eşğin altına konmasının iki ayrı nedeni vardır;a)Çocuğun yüzünde yara çıkmasını önlemek inancı,b)Mistik güçlere,içerdeki varlığın kaka-sıyla özdeş olarak pis olduğuna inandırma va onların eşikten içeri adım atmalarını önleme,inancı.

Yörede çocuğun altını kirletmesinin uzun sürmesi halinde hocalara ve ziyaret yerlerine gidilmesinin yanısıra çocuk süpürge teli ile yada kibrit ile korkutma yoluna gidilir.Çocuğun ihtiyacını erken söylemesi her zaman özlenen bir olaydır,bu nedenle de çocuk sık sık çişine tutulur.Bu konu ile ilgili olarak kaynak kişilerin birinden derlenen,bir örnek anlatı şu şekildedir.

10)Bkz.Yalçın,A.R.: "Uludağ Türkmen Etnografyası",TFAD, S.15, s.232

11)Erdentuğ,N.:Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki,s.89

Örnek anlatı:

"Komşunun üç aylık çocuğu çişinin olup olmadığını uykusunda bile söylüyor.Uykusunda,-Çişin varmı?, diye sorulunca, varsa uyanıyor,yoksa kaşlarını kaldırıp olmadığını belirtiyor."

Çocuğun temizlik ve bakımından öncelikle annesi ve babası sorumludur.Daha sonrada,evin içinde olanlardan(verssa)önce ninesi (özellikle babaanne)dana sonrada ablası,bu sorumluluğu paylaşır durumdadırlar.

Çocuğun temizliği ve bakımı ile ilgili olan,diğer bir yan çocuğun yıkanmasıdır.Özellikle,ilk kırk gün içinde çocuğun yıkanması ile ilgili bir sürü işlem yer alır.Burada öncelikle dünyaya gelen çocuğun ilk olarak yıkanması işlemini ele alacağız.Çocuk,gelincikli yada kısmalı olursa,ilk kırk gün içersinde kesinlikle yıkanmaz.Aynı uygulamayı Balıkesir'de de görebiliriz;"...sıkmacaya yakalanan çocuğu tedavi için izinli kadınlar...bu tedavi usulü tatbik olunduktan sonra çocuğu kırk gün hiç yıkamazlar.."(12).(13)Aynı şekilde,çocuk kısma olacak, ölecek inancı ile çocuğun,ilk yedi gün hiç yıkanmadığı olur. Eğer çocuk için böyle sakıncalı bir durum söz konusu değilse, yörede çocuk doğar doğmaz yada en geç 3-7. gün,ilk olarak yıkanır.Çocuk doğar doğmaz yıkanırsa,bu yıkama işini ebe, üçüncü gün yada yedinci gün yıkanırsa,bu yıkama işinide(verssa) büyükanne,yakın akrabalarından yada yakın komşulardan biri yüklenir.Çocuk ilk yedi gün içersinde,bazen bir(yedi suyu), bazen iki(3.gün ve 7. gün),bazende üç kez(doğar doğmaz,3.gün ve 7.gün)yıkanır.Bu üç yıkama sırasında çocuğa uygulanan en belirgin geleneksel uygulama çocuğun "tuzlanması" olayıdır. Çocuğun tuzlanmasıyla ilgili uygulama Anadoluda oldukça yaygındır.(14)

12)Bkz.Bayrı,M.H.:"Balıkesir'de Doğum ve Çocuk Hakkında Adetler ve İnanmalar",HBHD,S.77,s.102

13)Sözü edilen "sıkmaca"nın,"kısmaca"ile aynı hastalık olduğunu sanıyoruz.

14)Dalboy,M.Z.:"Konya'da Adlarla İlgili Gelenek ve İnanmalar",TFAD,S.80,s.2280
Çocuğun tuzlanması ve çevresinde kümelenen çeşitli pratiklerle ilgili olarak geniş bilgi için;
Bkz.Boratav,R.N.:100 Soruda Türk Folkloru,s.186

Çocuğun tuzlanması genel olarak, üçüncü gün, çocuk yıkanmadan önce olmaktadır. Ancak bu konuda katı bir kural yoktur, çocuk doğar doğmaz yada "yedi suyu" diye tanımlanan yedinci gün, yıkanmadan öncede tuzlanabilmektedir. Çocuğun tuzlanması olayı; a) Çocuğun vücudunun tuzlanması, b) Çocuğun yıkanacağı suya tuz atılması, olmak üzere iki şekilde olur. Yörede yaygın (genel) olan, çocuğun vücudunun tuzlanmasıdır. Yörede tuzlanan çocuğun; "Terinin, nefesinin kokmayacağı, etlerinin sıkışacağı, çocuğun direncinin artacağı,, inancı vardır. Bu amaca uygun olarak, çocuğun burun delikleriyle beraber, ağzının içi bile tuzlanır. Yörede çocuğun tuzlanması, sıradan bir bezin üzerinde yapılabildiği gibi, genel olarak çocuğun babasının gömleği üzerinde yapılmaktadır. Çocuğun tuzlanması sırasında orada bulunan yakın akrabalarıda ileride çocuğun kendilerini dinlemesini ve sevmesini isterlerse bu tuzlama işlemine onlarda katılırlar.

Yöredeki bir diğer geleneksel uygulamada, çocuğun yedi suyun soğan, tüy atılmasıdır. (15) Daha sonra çocuğun yıkanması, 20. güne denk getirilmeye çalışılır. Bu yıkama işlemi "yarı kırk" diye adlandırılmaktadır, daha sonrada çocuk "kırklanır". İlk kırk gün içersinde, çocuğun en az beş kez yıkanması gerekmektedir. ve çocuğun yıkanacağı günler belirli günlere denk getirilmeye çalışılır. Bu yıkanmaların herbirinin yöreye özgü adları şöyledir; (16) "üç suyu, yedi suyu, yarı kırk (yirmi suyu), kırk suyu (yada kırklama)". Bu yıkamalar içersinde, yarı kırk (yirmi suyu) en az önemsenen, kırk suyu (kırklama) ise en çok öneme sahip olan yıkama durumundadır. Kırklama çevresinde birçok amprik özlü pratik yer alır.

Kırklama:

Yörede çocuğun temizliği ile ilgili en belirgin geleneksel uygulama, çocuğun kırklanması olayıdır. Çocuk dünyaya geldikten sonra, ilk olarak, bu olaydan sonra evden dışarı çıkacaktır ki,

15) Örneğin Tire'de bu uygulamayla ilgili olarak, "Yedi (gün) suyuna, sarımsak, nişadır, mavi boncuk atılır."
Bkz. Artan, G.: "Tire'de Doğum Gelenekleri", TFAD, S. 289, s. 6724

16) Doğumdan sonraki "ilk yıkamanın" yöreye özgü bir adı yoktur.

bu olaya yörede "kırk uçurma" adı verilir. Bu konuya ileride, "Çocukla ilgili inanmalar" bölümünde tekrar döneceğiz. Yörede çocuğun kırklanması olayı köklü bir gelenekselliğe dayanmaktadır. Bugünde çocuğun kırklanması etkinliğini canlı bir biçimde sürdürmektedir. Yörede kırklanmayan çocuğa rastlamak olanaksızdır. Çocuğun kırklanmaması halinde, çocuğu kırkından sonra kırkların (cinler, periler v.s.) basacağı inancı yaygındır. Yörede kırklama olayı tek tip olmamaktadır, hatta kendileriyle görüştüğümüz kaynak kişilerin çoğu ayrı ayrı şeyler söylediler, kırklama hakkında.

Çocuğun kırklanması adını; a) Kırk ölçek sudan, b) Çocuğun yıkanacağı suya atılan kırk taştan, c) Çocuğun yıkanacağı suya kırk kez batırılıp çıkarılan altından, almış olabilir. "Kırklama" olayını birçok yöremizde görebiliriz. (17)

Çocuğun kırklanması olayını, çocuğun yıkanacağı suyun hazırlanması ve çocuğun yıkanması diye iki bölümde (kırklamadaki ortak yanları ele alarak) inceleyeceğiz. Çocuğun suyu hazırlanırken öncelikle kırk ölçek su ölçülür. Kümes hayvanlarının bol olduğu ova köylerinde (incelenen yörede), ölçek çoğu zaman yumurta kabuğudur. Ancak ölçek, kesinlikle yumurta kabuğu olacak, diye bir kural yoktur, bazen fincan, bardak yada kaşığın, yumurta kabuğunun yerini aldığı görülür. Bu kırk ölçek su daha sonra çoğaltılır, artık çocuğun yıkanacağı suyun ilk hazırlığı tamamlanmıştır. Bu hazırlanan suya atılacak şeyler çeşitlilik gösterir, bu nedenle en çok uygulanan yedi şekildeki kırklamayı, sıra ile vermeyi uygun bulduk.

- a) Hazırlanan suya bir yumurta kırılır, altın ve kömür atılır.
- b) Hazırlanan suya bir yumurta kırılır, soğan kabuğu ve kömür atılır.
- c) Hazırlanan suya yumurta kabuğu, kömür, süpürge çırpısı atılır.
- d) Hazırlanan suya altın küpe, soğan, kömür atılır.
- e) Hazırlanan suya yeşil yaprak, kömür, soğan, altın, ekmek atılır.

17) Bkz. Yenisey, F.: Bursa Folkloru, s. 70, ve Ozer, K.: A.g.e, s. 16

f) Hazırlanan suya üzerinde arapça harflerle yazı bulunan bir altın kırk kez sokulup, çıkarılır, kırkbirincide altın suyun içine bırakılır, aynı suya kırk tane taş atılır.

g) Hazırlanan suya soğan kabuğu, gümüş para, tüy, altın atılır.

Hazırlanan suya atılanların herbiri ayrı bir amaca yöneliktir. Örneğin, atılanlardan bazıları, şu amaçlara yöneliktir; soğan yada soğan kabuğunun atılması, çocuğun büyüdüğünde soğan gibi soyulmasını ve annesinin sütünün bol olmasını sağlamak içindir, altın ve yeşil yaprak atılması, benzi sarı olan çocuğun yüzüne renk gelmesini sağlamak içindir, tüy atılması, çocuğun tüy gibi olması istenirse uygulanır. Hazırlanan suya altın ve gümüş para atıldığında, ardından şu sözler söylenir; "-Çocuğumuz altın gibi ak, gümüş gibi pak olsun.". Sıra çocuğun yıkanmasına gelmiştir artık. Çocuk daha önceden hazırlanan su ile, genellikle normal olarak yıkanır, kimi zamanda çocuğun yıkanması sırasında dökülen su önce kalburdan geçer. Yani çocuk kalbur üstünden (kırklanır) yıkanır. Çocuğun kırklanacağı gün, cinse göre, önce yada sonra olur. Yörede erkek çocukları genellikle 35. günde, kız çocukları 37. günde, kimi zamanda bunun tam tersi olarak, kız çocukları 35. günde, erkek çocukları 37. günde yada erkek çocukları 37. günde, kız çocukları 39. günde kırklanmaktadır. Çocuğun kırklanması için 40. günü beklemenin, sevap olduğuna inanılmakla beraber, kırklar basar korkusuyla çocuğun kırklanması daha önceden yapılmaktadır? Çocuğun kırklanması işlemi bittikten sonra, sıra "kırk uçurma"ya gelir, kırk uçurma ve onunla ilgili işlemlerden daha sonra söz edeceğiz.

Yörede bir diğer geleneksel uygulamaya göre çocuk ve onun bezlerinin yıkandığı sular, "İnsanın bol olarak gezindiği yerlere şeytan uğramazmış", inancı ile, yola yada insanların çok gezindiği yerlere toplu olarak değil de çevreye serpiştirilerek atılır. Bu türden sakıncaları Balıkesirde de görebiliriz. (18)

18) Bkz. Özer, K.: A.g.e, s.12

Çocuk kendisi ile ilgili olan herşeyle beraber, ilk kırk gün içersinde doğa üstü güçlerden korunmak durumundadır. Bu koruma işlemine çocuğun çamaşırlarında girer. Özellikle ilk kırk gün olmak üzere (bazen bu süre ilk 2-3 ayı kapsar, bazende bir yıla kadar sürer) çocuğun çamaşırları gözetim altındadır. Doğa üstü güçlerin hışmina uğrar korkusuyla, çocuğun çamaşırları, bezleri v.b. gün kavuşmadan, akşam üstü içeri alınır, çamaşırların üstüne gün inmemesine özen gösterilir. Çocuğun çamaşırlarının dışarıda unutulması halinde, tekrar yıkanmadan (kesinlikle) çocuğa giydirilmez. Eğer çocuğun çamaşırları gece dışarıda unutulursa, çocuğun çamaşırları ile ilgili diğer geleneksel uygulamalar şöyledir; a) Çamaşırlar üç kez ateşin üstünden geçirilip öyle içeri alınır, b) Çamaşırlar ateşin üzerine silkelenir öyle içeri alınır, c) Dışarıda kalan çamaşırlar ateşe, ise tutulur öyle içeri alınır."

Çocuğun temizlik ve bakımı ile ilgili diğer geleneksel uygulamalar ve inanmalar çocuğun tırnağı ve saçının kesimi ile ilgili olanlardır. Bunlardan öncelikle ilk saç kesimiyle ilgili inanmalar üzerinde duracağız. Yörede, çocuğun saçı eğer çocuğu rahatsız etmiyorsa, çocuk bir yaşını geçene dek kesilmez. Uzun saç çocuğun gelişmesini engeller düşüncesiyle çocuğun saçının, çocuk bir yaşına gelmeden de kesildiği olur, yani çocuğun saçı bir yaşından önce kesilmez diye katı, kalıplaşmış bir kural yoktur. Bu nedenle de çocuğun saçı çoğu zaman, ne zaman uzarsa o zaman kesilir. Çocuğun ilk traş edilmesinde berbere fazlaca para, kimi zamanda paranın yanısıra havlu verilir. İlk saç traşı sırasında berberin fazlaca gözetilmesi iki nedene dayanır; a) Çocuk fazla bağıırıp çağırıyor, berberi üzüyor diye, gözetilir, b) "Bir berberin, birde ilimin hakkı ödenmezmiş", inancı ile gözetilir. Çocuğun ilk saç traşı öncesi, sırtına havlu sokulup öyle berbere götürüldüğü de olur. Bugün bu uygulama hemen hemen kalkmış gibidir. Ancak evdeki büyüklerin müdahalesi sonucu, çocuğun sırtında havlu ile berbere

gönderildiği de olur.Yörede,kız çocuğunun saçının (günah olduğu için)ölene kadar kesilmeyeceğine ilişkin bir inanmaya da rastladık.Ancak bu inanma bir gelenekselliğe dayanmamakta bir kaynak kişinin görüşü olmaktan öteye gitmemektedir.Çocuğun kesilen saçı genellikle ateşe atılmaktadır,özellikle bokluğa atılmamaya özen gösterilir.(19)Eğer bokluğa atılırsa çocuğun saçının kurbağanın ayağına dolaşması olasılığı vardır, böyle oluncada,"Çocuk ömür boyu baş ağrısından kurtulamaz," inancı vardır.Yaygın olmamakla beraber kız çocuklarının saçı kesildikten sonra çocuğa kına yakıldığı olur.(Kına saçına yakılır)

Çocuğun tırnak kesimi ile ilgili inanmalar,ilk tırnak kesiminde yoğun olmakla beraber,ömür boyu devam eder.Çocuğun ilk tırnağının kesilmesi cinse göre farklılık gösterir.Kız çocuğunun tırnağı altı aylıktan önce kesilmez,erkek çocuğunun tırnağı ise;"a)Üç günlükten kırk günlük olana kadar ki süre içinde,b)Çocuk dört aylık olduğunda,c)Çocuk altı aylık olunca kesilir,,şeklinde yanıtlar aldık.Ancak bugün,çocuğun tırnağının kesiminde yukarda belirtilen sürelerle(özellikle erkek çocuğu için)pek uyulmadığını,çocuğun yüzünü gözünü yolduğu için,tırnağın daha önceden kesildiğini gözlemledik.Buna karşın çocuğun tırnağının altı aydan önce kesilmesi halinde, çocuğun ömrünün kısa olacağı,inancı ağızdan ağıza yaygın bir biçimde dolaşmaktadır.İlk tırnak kesimi sırasında,yörede erkek çocukla ilgili herhangi bir uygulama yoktur,kız çocuğuna ise kına yakılması köklü bir gelenek durumundadır.Kına yakma işlemi erkek çocuğuna uygulanırsa,"İleride hayvanlarının yaşamayacağı,eşşegin çocuğu sırtından atacağı,"inancı vardır.Kız çocuğuna kına yakılması işlemi kimi zaman çok sade bir olay görünümündedir.Eğer yakın komşulardan yada yakın akrabalarından kız çocuğunun yaşıtı,bir diğer kız çocuğu varsa,kına

19)Örneğin Konya'da ilk saç kesimi ile ilgili bir uygulama şöyledir,"...saçı ilk defa kesilen çocuğun saçının ağırlığına sadaka dağıtmak Konya'nın eski âdetlerindedir."
Bkz.Dalboy,M.Z.:"Konya'da Adlarla İlgili Gelenek ve İnanmalar",TFAD,S.80,s.2280

yakma işlemi her iki çocuğa ve gösterişli bir biçimde uygulanır. Kına yakma olayı çoğu kez hısım akrabaya, yakın komşulara önceden duyurulur. Kına yakılacağı zaman konu komşu bu törene davet edilir, gelenlerde çocuklara ufak tefek hediyeler getirirler. Çocuklara kına yakma işlemi çoğu kez bir şenlik görünümündedir. Bu anlamda bu olay yörede "kına düğünü" olarak adlandırılır. Bazen de bu uygulamanın dışına çıkıldığı, bu olay sırasında mevlüt okunduğu olur. Kına yakma işi bittikten sonra, kına yakılan kız çocukları "kına sağdıcı" olurlar.

Kız çocuğu, erkek çocuğu gözetilmeksizin, kesilen tırnak;
" a) Sarılıp herhangi bir yere yada gül ağacının dibine gömülür, burada amaç çocuğun tırnaklarının gül rengini almasıdır, b) Kesilen tırnak mahsülün bereketli olması için buğday ambarına atılır, c) Kesilen tırnak ateşe atılır ve ardından; 'Dünyada kül, ahrette gül olsun, sözleri söylenir."

Tırnak kesildikten sonra uygulanan bir geleneksel işlemle çocuğun eli, varsa dedesinin yoksa babasının cebine sokulur. (20) Çocuğun buradan aldığı paralar, kısmetli para, uğurlu para diye nitelenir. Burada bu paranın ne yapılacağı, nerede kullanılacağı önem kazanır. Çocuğun aldığı para ne kadar çok olursa, çocuğun kısmetinin o kadar çok olacağına, evin bereketinin artacağına inanılır. Çocuğun babasının cebinden aldığı para az ise çocuğa yiyecek birşeyler alınarak harcanır. Eğer bu para çok ise ya bankaya yatırılır yada altın, nazarlık, maşallah gibi şeyler alınır. Kimi zaman bu paranın saklandığı, çocuk büyüdüğünde dini eğitim görmek için hocaya giderken, nocaya yollandığı olur.

20) Örneğin aynı uygulama, Tire'de çocuğa un avuçlatıldıktan sonra uygulanır.
Bkz. Artan, G.: "Tire'de Çocuklarla İlgili İnanışlar",
TFAD, S.292, s.6798

C) ÇOCUĞUN EĞİTİMİNDE VE YETİŞTİRİLMESİNDE ETKİLİ OLANLAR

Geleneksel kesimde çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesi söz konusu olduğunda bu işi kimlerin ve ne şekilde yüklenecği önem kazanır. Çocuğun eğitimini genel olarak ele alacak olursak, aile üyeleri, yakın akrabalar, komşular ve yaşlılara ayrı ayrı görevler yüklendiğini görürüz. Yörede ailelerin büyük bir çoğunluğu çekirdek aile şeklindedir, bu arada göreceli olarak geniş ailelere de rastlamak olasıdır. Ailelerin bu konumu göz önüne alınırsa, hemen anlaşılacağı gibi çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde en büyük görev aile üyelerinin, diğer bir deyiş ile anne-babasıdır. Bu anlamda çocuğun eğitimine ilişkin söyleyeceklerimiz anne-baba üzerinde yoğunlaşmakla beraber, yeri geldikçe yakın akrabalar ile komşular ve yaşlılara düşen görevlerden de söz edeceğiz.

Çocuğun topluma kazandırılması sırasında, toplumla olan çelişmesini en çabuk, ona en yakın olan ailesi gözlemlere Söz konusu çatışmayı çözümlenekte doğal olarak aile üyelerine düşer. Küçük yaşlarda çocuğun beslenmesi, temizliği ve bakımının yanısıra çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde de babaya oranla anneye daha çok görev düşer. Çocuğun yaşının büyümesi ile ilgili olarak bu görevden babaya da pay düşer. Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesi sırasında geleneksel uygulamalar ağırlıktadır. Aile üyeleri tasarladıkları ideal çocuk kavramına, çocuğun uygun olmayan tavırları karşısında onu uydurmak eğilimindedirler. Burada geleneksel topluma özgü olarak çeşitli türden ceza yöntemleri gündeme gelir. Özellikle çocuğun annesi, çocuğa daha yakın olduğu için, çocuğun her hatalı tutumu karşısında azarlama, baba korkusu ile korkutma yada hemen dövme şeklinde bir tutum izler. Bu tutum çok sık olarak gündeme geldiği içinde bir süre sonra çocuk bu duruma alışır. Bu nedenle ceza yöntemleri söz konusu olduğunda evde

babanın çocuğa karşı alacağı tavrı önem kazanır.Küçük yaşlarda kız çocuğu,erkek çocuğu gözetilmeksizin baba ile çocuk arasındaki ilişki,ana ile çocuk arasındaki ilişkiden daha sert,daha katı görünümündedir.Baba çocuk arasındaki busert ilişkiyi yumuşatan çoğu zaman ana-çocuk ilişkisidir.Çocuk babası ile arasındaki ilişkinin bozulması halinde anneye yaklaşır.Eğer aile üyeleri içersinde büyük anne,büyükbaba varsa,baba-oğul arasındaki sert ilişkiyi yumuşatmada,kimi zaman büyük anne,kimi zamanda büyükbaba,annenin görevini yüklenir.Burada ağabey ile ablanın foksiyonu hemen hemen yok gibidir.

Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesi sırasında yakın akrabalara düşen görev,çocuğun evin dışındaki tutumları ile ilgilidir.Bu anlamda teyzeye ve halaya oranla,amcaya ve dayıya daha çok görev düşer.Özellikle amca,daha çok sorumluluk taşır.Bu sorumluluk,amcanın evin içersinde olması halinde daha da artar.Amcanın ve dayının,çocuğun toplumla ilişkiye geçmesindeki rolleri birbirinden farklı değildir.Çocuk kavga ederken ayırmak,gerekliyorsa(ki çoğu zaman onlara göre gereklidir.) cezalandırmak,kimi zaman harçlık vermek,kimi zaman sigara için bakkala yollamak ve böyle ufak tefek işleri buyurmak, amca ve dayının yetkileri içersine girer.Çocuk kimi zaman amcaya,babadan daha yakındır.Örneğin,çocuğun sünnet ettirilmesi sırasında,amcaya büyük görevler düşer.Çocuğu sünnetçi karşısında tutmak,sünnet sonrası avutmak,konukların ağırlanması,sünnet masraflarına ortak olma gibi görevleri amca yüklenir.Yörede kirvelik kurumu olmamakla beraber,tek kişi,yani amca asgari anlamda çocuğun kirvesi durumundadır.Yukarıda saydığımız görevleri çocuğun amcası olmaması halinde dayısı yüklenmez,bu görevler babaya kalır.Çocuğun geleceği ile ilgili önemli bir konuda ikna edilmesi,aile üyeleri ile çatışıp evden kaçan çocuğun tekrar geriye dönmesinin sağlanması yakın akrabaların yanısıra kimi zamanda yakın komşulara da

düŖen bir görevdir.Yörede yakın komŖulara ve yaŖlılara çocuğun eğitimi ve yetiŖtirilmesi sırasında önemli görevler düŖmez. Yöredekilerin deyimi ile çocukla olan iliŖkileri,"karŖıdan karŖıya,,dır.Yakın komŖular ve yaŖlıların çocuğun yetiŖtirilmesine karıŖmaları,ailelerin çoğunluğu tarafından istenmez. Ancak çocuk topluma ters düŖtüęünde,uzak komŖular yada sıradan kiŖilere göre yakın komŖular ve akli baŖında yaŖlılar tarafından kontrol edilmesi yeğlenir bir tutumdur.Çocuğun özellikle dini eğitim görmesi söz konusu olduğunda köyün yaŖlıları devreye girer.Çocuğun eğitim görmek üzere hocaya yollanması,camiye yollanması,oruç tutmaya zorlanması gibi komularda,köyün yaŖlıları çocuğun babasını sıkıŖtırırlar.Kimi zaman komŖular çocukla ilgili önemli iŖlerde karar sahibidirler.Burada bir örnek anlatıyı vermeyi uygun gördük.

Örnek anlatı:

"KomŖu çocuklarının düğününü biz yaptık,amcalarıda yardım etti.Üvey babası yapmadı düğününü.Aramızda bir kapı vardır.Ŗimdi beni hiç bırakmazlar,bizde onları bırakmayız.Damat evde yokmuŖ,benim oğlan bu sabah gitti koyunlarını sağdı geldi.Çocuklarını severim,onlara birŖeyler alırım."Korkan nine" koydular adımı,çocuklar bana değince korkmuŖ gibi yaparım.. (Çelt.Köyü)

Kimi zaman komŖular yakın akrabalardan daha yakındır yörede.

Teyze ve halanın eve yakın olması halinde çocuğun yetiŖtirilmesi sırasında gösterdiklerê çaba hiçte küçümsenmeyecek kadardır.Yörede teyze ana yarısıdır,Ŗeklinde söylene gelen söz,teyzeye düŖen görevi açıklar niteliktedir.Teyze,halaya her zaman yeğlenir.Teyze ana yarısıdır,amca baba yarısıdır türünden sözler söylene gelir.Teyze ile amcaı terazinin ayrı ayrı kefelere korsak,hangisinin ağır bastığını Ŗu sözlerde görmek olasıdır,"Teyze kızı almada,amca kızı al derler."

Akraba demek "can" demektir yörede, amca olsun, dayı olsun, hala olsun, teyze olsun çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde pay sahibidirlêr. Herşeye karşın yakın akrabaların çocuk üzerindeki etkisi eskiye oranla günden güne zayıflar durumdadır. Bu durumu kaynak kişilerden birinin şu sözlerinde somut olarak görmek olasıdır, "Bazen kimse ilgilenmez, kimi insanlarda ev halkı bile ilgilenmez, anası-babası olan baksın çocuğa derler.."

D)EĞİTME VE YETİŞTİRME YÖNTEMLERİ VE CİNSE DAYALI YETİŞTİRME YÖNTEMLERİ

Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde ilk amaç, çocuğun içinde yaşadığı toplumla uyumunu sağlamaktır. Geleneksel kesimde çocuğun çevresindeki kişilerle uyumunu sağlayabilmesi için, bir yığın kurallara uyması söz konusudur. Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde ikinci amaç, geleneksel kesime özgü geçerli değerler ve erdemler sistemi içersinde, çocuğun ideal anlamda kişiliğinin gelişmesini sağlamaktır.

Geleneksel kesimde çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde yukarıda saydığımız amaçlar doğrultusunda bir yol izlenir. Araştırma yapmak için gittiğimiz yöredeki köylerin şehir ile ilişkisi çok yoğundur, ulaşım yetersizliği diye birşey kesinlikle söz konusu değildir, aynı zamanda bu köyler asgari anlamda da olsa her türlü haberleşme ve iletişim araçları ile donatılmış durumdadır. Bu nedenle de köylerde çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesi her ne kadar gelenekselliğe dayanıyorsa da, şehirle olan yakın ilişki sonucu, çocuğun nasıl yetiştirileceği konusunda ailelerin görüşleri berrak bir görünümde değildir. Tüm bunlara karşın çocuğun eğitiminde geleneksel yanın ağır bastığı görülür. Biz burada yörede çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesi sırasında uygulanan yöntemleri ve bu yöntemlerin cinse göre farklılık gösteren yanlarını vermeye çalışacağız.

Geleneksel kesimde çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinden anlanan şey, çok yanlı bir eğitim sistemidir. Bu karmaşık yapıllı sistem içersinde; a) Geleneksel eğitim, b) Resmi eğitim, c) Dini eğitim yer alır. Çocuğun eğitimini bir bütün olarak ele alacak olursak, çocuk bebeklik devresini (2-2,5 yaşlar arası) atlattıktan sonra bir dizi yasaklarla karşı karşıyadır. İlkokul çağı öncesi yıllarda çocuğun eğitimini

tamamen ailesi ve yakın akrabaları üstlenmiş durumdadır. Bu devrede çocuğun katı bir biçimde cezalandırılması yada kural dışı olarak ödüllendirilmesi söz konusu değildir. İlkokul öncesi yaşlarda çocuğun eğitimi ile ilgili yasakların yanısıra, çocuğa verilen öğütler ve dinsel eğitim ağırlıkta görünümündedir. Özellikle dinsel yan olmak üzere, bu yasaklar ve öğütler çocuğa verilirken sistemli bir yol izlenmediği görülür. Bu yıllarda çocuğa büyüklerine karşı nasıl nasıl tavır alması gerektiği, neleri yapıp, neleri yapmaması gerektiği öğretilmeye çalışılır. Çocuk büyüklerinin yanında yüksek sesle gülmez ve konuşmaz, sofrada büyükler yemeğe başlamadan önce çocuk yemeğe başlamaz, şeklindeki kurallara uydurulmak istenir. Bu kurallara uymayan çocuğun yaşı küçükse çocukluğuna bağışlanır, eğer 4-5 yaşlarında ise bazen uyarı niteliğinde sözlerle bazende bir fiske (tokat) ile geçiştirilir. Çocuğun Allahını, Peygamberini, dinini tanıması ilkokul çağı öncesi yıllarda başlar. Çocuğun sabahları erken uyanması, sağ tarafından kalkması, yüzünü yıkaması, evden çıkarken önce sağ ayağını atması gibi kurallar ilkokul öncesi yaşlarda, çocuğun eğitiminde yer alır. Bu kurallara uymayan çocuğun cezasını Allah verecektir. Çocuğun eğitiminde Allah korkusunun önemi burada belirginleşir, Birtakım kurallarla çepeçevre kuşatılan çocuğun bu çerçeveyi aşması halinde çoğu zaman şu sözleri duyarız;

"Allah akıl fikir versin."

"Allah uslandırsın."

"Allah verir zulumluğu, Allah alır."

Fazla şımaran, sağı solu karıştıran, huysuzlanan, evde birşeyler kırıp döken, komşudan yumurta v.b. çalan çocuklar her yerde olduğu gibi yörede de istenmeyen çocuk durumundadırlar. Evdeki eşyalardan çok, komşunun malına zarar veren çocuk bir iki kez hoş karşılanabilir. Ancak bu hareketlerini çizgi haline getirmesi, sürekli kılması halinde çocuk katı bin uygulamayla karşılaşır. Geleneksel bir uygulamaya göre yörede yaramaz çocuklara, uslu bir hayvanın yularını takılır,

daha sonra ya Dedekaraağaç(Yumurcaklı köyü)denilen yere kadar götürülür,yada üçbeş kişi çocuğu bu halde gördükten sonra,herhangi bir yeşil ağacın çevresinde,çocuk üç dört kez doluşturılır.Daha sonra çocuğun üzerindeki elbiselerden bir parça koparılıp,kötü huyu ile beraber orada kalması için bir yeşil ağaca,yada Dedekaraağaca bağlanıp,geriye bakmadan eve dönülür.Yaramaz çocukları uslandırmak için,farklı yörelerde,farklı uygulamalar görülür.Örneğin,Tire'de "Yaramaz çocuklar kazana sokularak üstüne darı serpilir.Bu darıların tavuklar yiyince hiçbir yaramazlıkları kalmamış", şeklinde bir inanmayla karşılaşırız.(1)Yörede yaramaz çocukları uslandırmak için uygulanan,diğer bir geleneksel uygulamayla çocuk avlu deliklerinden("Köpek deliği",diye adlandırılan,köpeklerin iki ev arasında geçerken açtıkları deliklerden) üç kez geçirilir.Bu işlemi,ya iki kız kardeş yada iki kadın yapar.

Çocuğun eğitimi,çocuk ilkokula başladığı zaman daha karmaşık bir görünüme bürünür.Çocuk 6-7 yaşlarına geldiğinde,ailesi ondan en azından bakkala gitmek,kız çocuğu ise evi süpürmek gibi işleri beklemeye başlar.Çocuk,ilkokul çağlarında ailesi ile beraber,çoğu zaman tarladadır.Özellikle yaz aylarında sokakta oynayan yada gezinen çocuk görmek çok zordur.Çocuğun yaşı ilerledikçe,daha çok iş ile karşı karşıyadır.Çocuğa düşen görevler çoğaldıkça,çocuğun ailesiyle çatışması olasılığında(beraberinde)çoğalır.İşte bu noktada çocuğa verilecek cezalar yada uygulanacak işlemler önem kazanır.Daha öncede sözünü ettiğimiz gibi,yörede çocuğun eğitiminde geleneksel yan ağır basmaktadır.Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde,ona en yakın olan ailesi(annesi-babası), genellikle büyüklerinden gördüklerini aynı şekilde uygulama eğilimindedirler.Çocuğun en küçük hatalı bir tutumu karşısında,çoğu kez bağırılıp çağırılır.Yörede,özellikle erkek çocukları üzerindeki denetim,kız çocuklarına oranla daha

1)Bkz.Artan,G.:"Tire'de Çocuklarla İlgili İnanışlar",
TFAD,S.292,s.6798,ve
Yenisey,F.:Bursa Folkloru,s.167

yoğundur. Erkek çocukları, kötü sözler, küfürler öğreniyor diye kimi zaman evde karantinaya alındığı olur, çocuk köy meydanına salınmaz. Bu konuda, araştırma sırasında yaşadığımız bir olayı, burada vermeyi uygun bulduk.

Örnek olay:

Durumtay.köyünde, görüşmek için gittiğimiz bir ailede, söz çocuğun terbiyesinden açıldığı zaman, dedesi çocuğu eve kapadığını söyledi. Dışarıda küfürler öğreniyor diye, çocuğu dışarı salmıyorlarmış. Bu arada çocuk yanımıza geldi, çocukla dedesi arasında (daha önceden denemesinin yapıldığını sandığımız) şu konuşmalar geçti;

Dede: -Ertuğrul !

Çocuk: -Efendim, dedeciğim.

Dede: -Bir daha dışarı çıkmayacaksın, tamam mı?

Çocuk: -Peki dedeciğim.

Dede: -Niye dışarı çıktın oğlum, bak dişlerini kırdın.

Çocuk: -Özür dilerim dedeciğim, bir daha çıkmayacağım.

Konuşmalardan da anlaşılacağı gibi, çocuğun konuşma dili, şehir diline uydurulmak istenmektedir. Çocuğu üç gün dışarı sal-salar, -Ertuğrul, diye çağrıldığında; -Ha, ne diyon, diye karşılık aldıklarını söylediler. Çocuğun, bir hafta önce bisikletten düşüpte, ön dişlerinden ikisini kırması, bardağı taşıran son damla olmuş. Bir haftadır karantinada duran çocuk, sanırız bir süre daha karantinada kalacaktır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz örnek olay, bir erkek çocuğun başından geçtiği için, çarpıcı bir yana sahiptir. Bilindiği gibi, küçük yaşlarda, erkek çocukları küfür etmeye kız çocuklarından daha yatkındırlar. Erkek çocuklarının bu durumu, kimi zamana toplum tarafından da desteklenmekte olduğu için, kız çocuklarından daha çok kötü söz ve küfür öğrenirler. Bu noktada toplum, çocuğun ailesiyle çakışır durumdadır. Sokakta küfür öğrenip, eve gelen çocuğun ağzına (geleneksel bir uygulama) babasının sağ ayakkabısıyla vurulur. Aynı geleneksel

uygulamayı, çocuk küçük yaşlarda çok ağladığı zamanda, görmek mümkündür. Ancak bu noktada, bu uygulamanın yanlış olduğu görüşünde olanlara rastlamak olasıdır. Onlara göre çocuk çok ağladığında, "Allahına zikreder,, bu durumda da babasının helaya gittiği ayakkabısı ile susturulması yanlıştır. Yörede kız çocuklarının küfür etmesi, hiçte hoş karşılanmaz. Bu durumu kendileride bilirler ve tavırlarını ona göre ayarlarlar. Söz konusu örnek olay, eğer kötü sözler öğreniyor diye bir kız çocuğunun başından geçmiş olsaydı, sanıyoruz çocuk bu kadar uzun süre karantinaya alınmazdı yada daha değişik yöntemler gündeme gelirdi. Daha öncede sözünü ettiğimiz gibi kız çocukları üzerindeki denetim, erkek çocuklarına oranla daha cılız durumdadır. Yörede kimi aileler kız çocuğunu, terbiyesi tamamlansın, temizlik öğrensin diye serbest bırakırlar. Kimi aileler ise izlenen bu yolu yanlış bulmakta, çocuğun terbiyeyi ana-baba evinin dışında öğrenmesinin doğru olmadığı görüşündedirler. Yörede kız çocuğu, erkek çocuğu gözetilmeksizin, çocuğun en ufak bir hatalı tutumu karşısında, çoğu zaman çocuğu azarlama yoluna gidilir. Azarlama işlemi çok sık yapıldığı için, çocuk bu duruma bir süre sonra alışır. Bu nedenle de eğer çocuğu cezalandırmak gerekiyorsa, genellikle ya korkutulur yada dövülür. Çocuğu korkuturken çoğu zaman şu sözleri duymak olasıdır;

"Beynini patlatırım!,,

"Sana üç gün kataksız hapis vereyimde gör!,,

"Git eve, ben geliyorum.,,

Bu sözler genellikle babaya aittir. Çocuğun annesi eğer çocuğu söz ile korkutmak istiyorsa ya Allah korkusu ile yada baba korkusu ile korkutmayı dener. Burada baba korkusu, dayak yemenin korkusu şeklindedir. Yörede dayağın, çocuğun eğitiminde yeri olmadığını hemen herkes bilir. Burada yayın araçlarından, çocuğun eğitimi üzerine yarılan programların,

yayınlanmasının önemi büyüktür. Gelenekselliğe dayanan çocuğun eğitimi ile çağdaş eğitim burada bir çatışma halindedir. Bu çatışmayı, yöreden derlenen şu sözlerde daha belirgin olarak görmek olasıdır. "Yeri gelir çocuk dövülürde, dövülmeden sevilmez,, "Sirasına göre döğdüğünde olur ama çocuk eğriye doğruya da dövülmez. "Tüm bunlara karşın çocuğun eğitiminde geneksel yan ağır basmaktadır, aile üyeleri çoğu zaman büyüklerinden gördüklerini çocuklarına uygularlar. Örneğin çocuğunu hiç dövmeden büyüttüğünü söyleyen bir kişi, daha sonra babasının kendisini sigara içiyor diye bir kez dövdüğünü kendisinin de çocuğuna (çocuğu 17 yaşında iken) sadece bir tokat attığını söyledi. Çocuğunu dövmediğini söyleyerek söze başlayanların, hemen ardından söyledikleri ile çocuklarını döğdükleri anlaşılmalıdır. Bu konuda yörede iki kaynak kişiden derlediğimiz sözleri vermeyi uygun gördük. "Dövmekle çocuk, çocuk olmaz, bir daha gitmeyeceksin terar döverim, diye sözle korkutursun,, "Yapma etme dersin, geli çocuğum dersin, sen akıllı çocuksun dersin, götürür eve kaparsın!,,. Yörede ailelerin çoğu çocuklarının kavgacı döğüken olmasını istemediklerini belittiler. Çocuk doğal olarak yaşıtları ile çatışacaktır. Çocuğun çatışması istenmeyen bir şey olduğu içinde, bir cezanın söz konusu olması gerekir. Bu ceza çocuk eğer rakibini alt etti ise uygulanmaz, eğer rakibinden dayak yedi ise iki türden cezalandırma karşımıza çıkar. Birincisinde çocuk kulaklarından tutulup (genellikle annesi tarafından) "Niye kavga ediyorsun, bak sonra senin adını yaramaz, çekişken çocuk koyarlar,, şeklindeki sözlerle cezalandırılmaya çalışılır. İkinci olarakta; "Niye dayak yedin, sen de vursaydın,, şeklindeki sözlerden sonra çocukla ilgilenilmeyerek çocuk cezalandırılmış olur. Çocuk küçük yaşlarda iken, çocukla annesi arasındaki sert ilişkiyi, çocuğu bakkala yollayarak yada dövdükten sonra karşılılarına alıp öğüt vererek çözümlenmek mümkündür. Ancak çocuğun yaşı büyüdükçe bu türden ilişkiler çoğu kez çocuk ile

ailesini aşan bir duruma girer.Örneğin dayak yiyen çocuk evden kaçar yada biriki hafta eve uğramaz.Böyle durumlarda ailesi ile çocuğun arasını bulmak,genellikle hısım akrabaya, kimi zamanda yakın komşulara düşen bir görevdir.

Yörede çocuğun ödüllendirilmesi sırasında genellikle, geleneksel bir tutum izlenir.Çocuğa özel olarak hediye almak, çoğu kez çocuğun bir başarısının ürünü olmaktan öteye,ailesinin çocuğun geleceği ile ilgili düşündüklerine bağlıdır. Çocuk ilkokula gitmeden önce ailesi kasabaya hemen her inişlerinde çocuğa simit,çerez,yemiş v.s. alırlar.Alınan bu çerez ve yemişlerin tümü birden çocuğa verilmez.Çocuk bu yaşlarda alınan çerezleri,yemişleri yemek istiyorsa ailesi ile olan ilişkilerini sağlıklı tutmak zorundadır.Ailesi bakkala yolluyorsa gidecek,suya yollasa gidecek,ufak tefek iş buyrulsa yapacaktır.Bu amaçlar doğrultusunda ilkokul yıllarında çocuğa verilen hediyeler kazak,ayakkabı,elbise v.b. dir.Çocuğun yaşı ~~ileledikçe~~ verilen hediyeler daha çok yönlü amaçlara yöneliktir.Örneğin çocuğa bisiklet,motorsiklet alınır.Eğer ailenin ekonomik durumu elverişli ise çocuğa bisiklet yada motorsiklet almak için çocuğun küçük bir başarısı,sünnet ettirilmesi v.b. bahane olur.Kız çocukları ödüllendirilme bakımından daha az şansa sahiptirler.Kız çocukları için,eğer varsa altınını satıp daha büyüğünü almak, yoksa bir altın,bilezik v.b. almaktan öteye bir şey yapılmaz. Çocuğa verilecek olan hediyein cinse göre farklılık göstermesi çocuğun yaşı ile yakından ilgilidir.Çocuk küçükken hediye vererek ödüllendirme söz konusu değildir.Çocuklar ailelerinden en çok bu yaşlarda sevgi görürler,bir yerde sevgi hediyein yerini almıştır.Ancak bu sevgi,çocuğu uzaktan uzağa sevme,bakışlarla doyurma şeklindedir çoğu zaman.Bu konuda yöredeki insanların düşüncelerini toplu olarak yansıtan bir derlemeyi vermeyi uygun gördük;"Çocuğa sevdiğini

bildirmezsin, çocuk içerden sevilir, dış yüzlen sevilmez. Her çocuğun sevgisi ayrı ayrıdır. Birini severken öteki bilmeyecek, büyük küçük tanımaz o vakit. "İlkokul yıllarında yada hemen sonrası yıllarda çocuğu ödüllendirme, onu takdir etme yoluyla olmaktadır. Çocuk bu dönemde çoğunlukla ailesinin öğütlerine, kimi zamanda takdir ile karışık eleştirilerine hedef olur. Yörede çocuk hemen herkesin kullandığı şu ortak dille, eleştiriliyormuş gibi takdir edilir; "Oturacağın yeri bil, kalkacağın yeri bil, konuşacağın yeri bil." Çocuk söz ile takdir edilirken ailelerin çocuklarının nasıl olması gerektiğini istediklerini de vermiş oluyorlar. Küçüklüğünde annesinin baba tarafından korunup kollanan çocuk, büyüdüğünde bu görevi devlet yüklenir düşüncesi ile doludur. Çocuğu takdir etme bir yanı ile bu eğilimdedir. Yani çocuk devletin adamı olsun, devlet içinde yer alsın düşüncesinden hareketle, bu amaca yönelik sözlerle takdir edilir. Örneğin; "Elbise alacağız sana, okursan gravatlı adam olacaksın, televizyonlarda konuş-

E) ÇOCUKLA İLGİLİ İNANMALAR

Bu bölümde yörede çocukla ilgili olarak, uygulana gelen geleneksel uygulamalardan, kısa başlıklar altında söz edeceğiz.

I. İlk kırk gün ile ilgili inanmalar ve uygulamalar:

Türkiye genelinde olduğu gibi Mustafakemalpaşa özelinde de çocuk, özellikle ilk kırk gün aile üyeleri tarafından çok yakın bir ilgi görür. Dünyaya gelen çocuğun hayatta kalabilmesi için, bakımı ve beslenmesinin yanısıra asgari anlamda da olsa, birtakım geleneksel pratiklerden geçmesi gereklidir. Bu pratikler çocuğun hayatı ile direk olarak ilgili olduğu için, kimi zaman herşeyden daha çok önemli duruma gelirler. Bu noktada uygulanan pratikler çoğu zaman bir sakınma şeklindedir. Çocuk doğaüstü güçlerden korunup kollanırken, amaç çocuğun yaşamını devam ettirmek ve onun geleceği ile ilgili olarak, bu güçlerin yardımını sağlamaktır. Bu amaçlar doğrultusunda çocuk dünyaya gelir gelmez birtakım pratiklerle yüz yüzedir. Biz burada daha önceden sözünü ettiğimiz geleneksel uygulamalara yer vermemeye çalışacağız.

Geleneksel bir uygulama ile yörede çocuğun göbeği uzun kesilir, burada amaç çocuğun uzun ömürlü olmasını sağlamaktır. Göbek ile çocuk arasında ki yakın ilişki nedeni ile çocuğun göbeği gelişi güzel atılmaz. Bu konuda yörede uygulanan geleneksel uygulamalar ve inanmalar şu şekildedir;

a) Kesilen göbek genellikle cami duvarına konur, bundan amaç çocuğun ileride okumuş olmasını sağlamaktır. Burada

çocuğun okumuş olmasından kastedilen,"Evvvela Kuran çocuğu olması lazım.",sözlerinde belirginleşir,

b)Kesilen göbek kimi zaman muska haline getirilerek çocuğun boynuna asılır,bu uygulama ile çocuğu nazardan korumak amaçlanır,

c)Kesilen göbek mezarlığa götürülerek gömülür,burada da ölülerin arta kalan ömrü göbeğin(kimi zamanda çocuğun) olması amaçlanır.

Yörede çocuğun sonu ile ilgili olarak tekdüze bir uygulama vardır.Buna göre çocuğun sonu,çörek otu ile birlikte bir çaputa sarılıp avluya gömülür.Çocuk yedi günlük olduğunda yörede yedi mevlidi okutulur.Bu yedi mevlidi yaygın olmamakla beraber kimi aileler tarafından,çocukları uzun ömürlü olsun,sağlıklı yaşasın diye okutturulur.

Yörede çocuk özellikle ilk yedi gün olmak üzere,kırk gün kesinlikle yalnız bırakılmaz.Bırakıldığında çocuğu şeytanların değiştireceği inancı vardır.Bu inanmaya birçok yöremizde rastlarız.(1)Bu kırk günlük süre içersinde çocuğa uygulanan pratiklerin bir kısmında anneye yöneliktir.Lohusa kadın çocuğun bulunduğu odadan dışarı çıkarken üzerine bir demir parçası(anahtar v.b.)alıp öyle dışarı çıkar.Bu süre içersinde Kuran-ı kerim çocuğun başının altından eksik olmaz.Ancak kimilerine göre izlenen bu yol yanlıştır.Bu görüşte olanlar,:"Kuran-ı kerim öyle olur olmaz her yere konmaz.Okur üfler çocuğu Allaha emanet edersin.Çocuklar Allahın,bizim değil,o çocuğu korur."demektedirler.Yörede çocukları doğaüstü güçlerden korumak için ilk kırk gün içersinde,süpürge, anahtar,kimi zaman maşa ve tuz,kömür,ekmek kırkıları bir çıkıya sarıldıktan sonra çocuğun yanına konur.Çocuğu korumak için,yanına konanlardan Mushaf ve süpürge diğer yörelerde de,yaygın bir biçimde görülür.(2)

1)Artan,G.: "Tire'de Doğum Gelenekleri",TFAD,S.289, s.6724,ve

Özer,K.:Balıkesir'de Halk Âdet ve İnanları,s.12
2)Bkz.Yenisey,F.:Bursa Folkloru,s.70

Çocuğun yanına konanların herbiri ayrı ayrı güce sahiptir.Örneğin kömür ve tuz burada olduğu gibi bir çok pratikte de yer alırlar.(3)Ekmek kırıkları nimet yerine geçerler,aynı şekilde süpürge de nimetlerin kırıklarını topladığı için çocuğun yanında bir nimet gibidir.

Yörede ilk kırk güne özgü en önemli olaylardan biri de, "Kırk karışması", "Kırkların çocuğu basması" olayıdır.Çocuğu kırklardan korumak için,öncelikle eşige bir demir uzatılır ve eşikten besmelesiz geçilmez."Kırk karışması",birkaç gün ara ile çocuk dünyaya getiren iki kadının karşılaşması sonucu meydana gelir.İki lohusa kadının karşılaşması sonucunda, çocuklardan birini "Kırk basar",inancı yaygındır.Böyle bir durum karşısında,kadınlar öncelikle kendi çocuklarını korumak üzere,karşı tarafın çocuğunu da gözetirler.Bu amaçlar doğrultusunda yöreye özgü birtakım geleneksel uygulamalar gündeme gelir.Örneğin,karşılaşan iki lohusa kadın birbirlerine;para,düğme,boncuk,iğne gibi şeyler verirler ve her ikiside çocukları kaldırebildikleri kadar yükseğe ve öncelikle kaldırmaya çalışırlar,aşağıda kalan çocuğu "Kırk basar", inancı vardır.İki lohusa kadının karşılaşması halinde,yöredeki inanmalar ve uygulamalarla,Balıkesir ve Bursa'daki inanmalar ve uygulamalar,büyük bir benzerlik gösterirler.Örneğin,Balıkesir'de;"...hemen iki taraf birbirleri ile para ve yahut yerden birer taş alıp değişirler,(4).Aynı inanma Bursa'da şu şekilde karşımıza çıkar;"...ikiside bir boyda arka arkaya getirilir.İkisinin arasına bir bardak su atılır.Eğer biri ayakta dururken öteki yatarsa,inanışa göre,yatan çocuğun boyu büyümmez ve o çocuk hastalanır.."(5)

3)Bkz.Boratav,P.N.:100 Soruda Türk Folkloru,s.186

4)Özer,K.:A.g.e,s.12-13

5)Yenisey,F.:A.g.e,s.69

"Kırk karışması,,olayı,kimi zaman kasıtlı olarak gündeme gelir.Örneğin;Zehra hanım,Şükriye hanımın çocuğunun evde uyuyor olduğunu biliyorsa,çocuğunu alır Şükriye hanımlara gelir.Şükriye hanımın çocuğu yatıyor olduğu için,çocuğu "kırk basar.,Yolda karşılaşılan çocuklardan aşağıda kalanı nasıllı kırkbasarsa,evde bir çocuk ayaktayken diğeri yatarsa,yatan çocuğu "kırk basar,,inancı vardır.Kırk basan çocuğun büyümemesine karşılık diğeri çocuk gürbüz olur,şeklindeki inanma,çocuğu kırk basması için,kimi zaman kasıtlı olarak iki çocuğun biraraya getirilmesine neden olur.Böylesi bir olay karşısında lohusa kadınlar genellikle hemen orada birşeyler değıştirme yoluna gitmezler,daha sonra birbirlerine iğne,düğme,boncuk v.b. yollarlar.Ancak bu işlemler yapılırken kadınlardan biri yollayıp diğeri yollamazsa,yollayan kadının çocuğunu "kırk basar,,inancı yaygındır.Oldukça karmaşık bir görünüm arzeden "kırk karışması,,olayı,özellikle kasıtlı olarak gündeme gelirse toplum tarafından hiçte hoş karşılanmaz.Yöredeki yaygın inanmaya göre "Kırk karışması,,kalbi çürük insanlara özgüdür.Aileler arasında fesatlık,birbirini çekememezlik varsa,o insanlardan birinin birini çocuğunu "kırk basar,,.Kalbi sağlam olan,birbirine karşı kıskançlık duymayan kişilerin kırkı karışmaz.Bu konu ile ilgili olarak yörede bir çok örnek anlatı yaygındır.Örneğin kimileri hastahannede 18-20 kişi bir arada yattıklarını,oysa hiç birinin kırkının karışmadığını söylediler.Yöre halkına göre hastahannede kırk karışmamasının nedeni,hastahanedeki odalarda eşik olmayışındandır.Çocuğun kırkının karışmasını yada kırkların çocuğu basmasını önlemek için daha önceden birtakım geleneksel uygulamalar ve inanmalar söz konusudur. Bu uygulamalardan biri çocuğun yatağının altı günde kaldırılıp,yedinci gün tekrar kurarak kırkların basmasını önlemek, diğeri ise;"Çocuk kırklanmadan dışarı çıkarsa kırkıdan sonra da çocuğu kırk basar.,,şeklindedir.Çocuğu "kırk basması,,

salt iki lohusa kadının karşılaşması ile de olmaz.Yöredeki yaygın inanmaya göre,evin içersinde bir hayvan doğursa, çocuğun kırkı o hayvan ile de karışabilir.Çocuğun kırkının karıştığı anlaşıldıktan sonra da birtakım geleneksel uygulamalar gündeme gelir.Yöredeki yaygın bir uygulamaya göre, kırkı karışan çocuğun yüzü(çeneden alınına doğru)tersine yıkanır.Yıkayan dirseğinle ve domunun tersi ile çocuğun yüzünü siler.Çocuğun kırkının karışması sonrası gündeme gelen uygulamalar yörede "Kırk ayırmak,,diye adlandırılırlar."Kırk ayırmak,,için yapılan işlemler farklılık gösterirler.Örneğin bir geleneksel uygulamaya göre,çocuk kara tavuğun yumurtası ile hazırlanmış suyla yıkanırken,"Kırk ayırma,, ile ilgili diğer bir geleneksel uygulama şu şekildedir; "Tekneye su konur,bu suya yedi kere elekten kül elenir,daha sonra suya orak atılıp ve çocuk bu su ile yıkanır.,"Kırk ayrılması ile ilgili diğer işlemler izinli kadınlar tarafından yerine getirilir.İzinli kadınların bu konuda yaptıklarını sınırlı bir biçimde şöyle derledik;akşamdan bir yere kül elenir,bu külün üzerine tekne kapanır.Çocuğun hangi canlı varlıkla kırkı karışmışsa sabah külde onun ayak izi olur.Bundan sonraki işlemler izinli kadınlara özgüdür, onlar sadece çocuğun ne ile kırkının karıştığını söylerler. Söylediklerine göre de çoğu zaman tavuk,kedi,köpek gibi hayvanlar,kimi zamanda insanlarla kırkı karışmış çocuğun.

Yörede büyümeyen,gelişme göstermeyen çocuklar "arık,, olarak adlandırılırlar.Çocuğun arık olmasının nedenlerinden biri,inanmaya göre yukarıda sözünü ettiğimiz kırkının karışması olayıdır.Çocuğun arık olmasının diğer bir nedeni ise, ilk kırk gün içinde yalnız bırakılan çocuğun şeytanlar tarafından çalınması yerine aydaşının bırakılmasıdır.Yörede karmaşık bir yapıya bürünen,çocuğun arık olması olayı, Türkiye genelinde "Aydaş olma,,diye adlandırılır.(6)

6) Çocuğun,"Aydaş olma,,sı karşısında,"Aydaş kaynatma,, işlemi gündeme gelir;
Bkz.Yenisey,F.:Bursa Folkloru,s.69,ve
Şapolya,E.B.:Halk Ninnileri,s.31-32

Çocuğun arık yada aydaş olması sonucunda gündeme gelen geleneksel uygulamalar yörede "Arık kaynatma" diye adlandırılırlar. Bu konuda özü aynı amaca yönelik (Çocuğun sağaltılması) olmakla beraber uygulanışında küçük farklılıklar gösteren, yörede "Arık kaynatma" sırasında uygulanan beş yöntemi ayrı ayrı vermeyi uygun gördük;

a) Çocuğu kırk basarsa, üç yol ağzında, üç yere ayrık kökünden ateş yakılır. Çocuk tekneye konarak ateşler arasında gezdirilip, arık kaynatılır. (Çelt. Köyü)

b) Çocuk arık olursa, boş kazanı üç yol ağzına koyarlar, içine çocuğu oturtup, altına birkaç çubuk yakarlar. Gelen; -Ne kaynatıyon, diye sorar. Bir kere, -Köpek yıkıyom, bir kere, -Çocuk yıkıyom, daha sonra soranlara da, bir kere, -Arık yıkıyom, bir kere, -Semiz yıkıyorum, denir. (Çelt. Köyü)

c) Çocuk çok zayıfsa, üç yol ağzına boş kazanı koyarlar. Çocuk bu kazana oturtulur, leylek yuvasından alınan iki-üç çırpıyla kazanın altını yakarlar. Gelen-geçen; -Ne kaynatıyorsun, diye sorar. Sen de, -Arık kaynatıyom (üç kez) dersin. (Durt. Köyü)

d) Çocuk arık olduğunda, üç kez; -Arık veriyorum, -Semiz alıyorum diyerek, iki kız köpek deliğinden çocuğu birbirine alıp verirler. (Çelt ve Durt. Köyleri)

e) Büyüemeyen çocuk, arık yada aydaşık çocuktur. Boklukta saçayağı ters konur, üstüne boş kazan, kazana da çocuk konur. Üç yol ağzından çalı çırpı toplanır, göstermelik ateş yakılır. Gelen, geçen; -Ne kaynatıyorsun, diye sorar, -Aydaş kaynatıyorum dersin. (Durt. Köyü)

Tüm bu geleneksel uygulamaların yanısıra arık çocukları sağaltmak için hocalara ve ziyaret yerlerine de gidildiği olur. Bu konuda, yörede derlediğimiz bir örnek anlatıyı vermeyi yerinde gördük.

Örnek anlatı:

"Benim çocuk ölecekti.Yumurtanın sarısını şişeye koyup,dört yol ağzına gömdük.Üç sabah güneş doğarken "kulhuvallahı"okuduk,şişeyi tıkladık ve geçtik.Hoca yumurtanın sarısı et haline gelirse çocuk yaşar dedi;et haline geldi sarısı ve çocuk yaşadı.Ölecek olsaydı üç gün sonra yumurtanın sarısı aynı kalırmış.."(K?K,Durt.Köyü)

Daha önceden çocuğun temizliği ve bakımı bölümünde etraflıca değindiğimiz çocuğun "Kırklaama"sı işlemi bittikten sonra,çocuk annesi ile beraber ilk olarak evden dışarı çıkar ki, bu durum yörede "Kırk uçurma" diye tanımlanır.Anne ve çocuğu kırk gün zorlu bir sınavdan geçmişlerdir.Kırk uçurma olayı, özellikle çocuğun annesinin kendisini yenilemesine neden olur.Yörede kırk uçurmak için genellikle anneye-babaya,onlar yoksa yakın akrabalarından büyük olanlara gidilir.Çocuk bu olayla birlikte yeni bir yaşamın eşliğinde kabul edilir.Bu nedenle de kırk uçurma olayı sırasında çocuğa yönelik geleneksel uygulamalar çocuğun geleceği ile yakından ilgili inanmalar şeklindedir.Bu işlem öncesi,öncelikle gidilecek yer yöredeki yaygın inanmalara uygun olmak durumundadır.Gidilecek yerin mümkün olduğu kadar uzak olması yada doğu yönüne doğru gidilmesi gerektiği şeklindeki inanmalarda amaç çocuğun uzun ömürlü olmasını sağlamaktır.Kırk uçurmaya gidildiğinde, çocuğun annesi eşikten içeri adım attığında ayaklarına ev sahibi tarafından su dökülür.Bu uygulama ile amaç,emzikli kadının sütünün bol olmasını sağlamaktır.Aynı amaçta uygun olarak kadına ekmekle beraber peynir verilir.Bu olay sırasında çocukla ilgili olan geleneksel uygulamalar ise;

- a)Çocuğa yumurta vermek(Yumurta gibi olsun diye),
- b)Yüzüne un sürmek(Uzun ömürlü olsun diye),
- c)Yüklüğe,yoksa karyolaya koymak(Uzun boylu ve büyük adam olsun diye)şeklindedir."Kırk uçurma"ya gidildiğinde

çocuğa yumurta verme ve yüzüne un(pamuk)sürme geleneğini, Balıkesir'de de görebiliriz.Balıkesir'deki bu gelenekler, yöredekilerle aynı amaca yöneliktir.(7)

II.Çocuk hastalıkları ile ilgili inanmalar ve yöreye özgü sağaltma yöntemleri:

Bu bölümde çocukla ilgili hastalıklar ve bu hastalıkları(yöreye özgü)sağaltma yöntemleri üzerinde duracağız.

Burada hemen şunu belirtmeliyiz ki genel olarak uygulanmayan,ancak izinli kadınlar tarafından uygulanan sağaltma yöntemleri konumuz dışındadır.Bu nedenle de çocukla ilgili hastalıkları ve sağaltma yöntemlerini maddeler halinde vermeyi uygun bulduk.

a)Çocuk çok küçükken devamlı huzursuzlanırsa çörekotu, hindistan cevizi,yağ ile beraber kavrulup çocuğa yedirilir. (Durt.Köyü)

b)Çocuk çok bağırırorsa,tatlı badem,çörekotu,anason karıştırılıp dövülür,daha sonra çocuğa içirilir.(Çelt.Köyü)

c)Karın ağrısına papatya kaynatıp suyu içirilir. (Çelt.Köyü)

d)Çocuk kararır,morarırsa,üstünden uçkuru kesilir. Aynı geleneksel uygulama çocuğun tek nikahlı olması istenirse de uygulanır.(Çelt.Köyü)

e)Çocuğun hayaları şişince kırkbir çubuk üstüne kulhuvala okunur,bir sağa,bir sola olmak üzere çubuklar ayrılır,daha sonra birbirine iple bağlanıp,bacanın sağına, soluna asılır.Çubuklar kurudukça hayaların şişliği iner. (Çelt.Köyü)

f)Çocuğun karnında yel varsa,karaağaç halka şekline getirilir,çocuk arasından geçirilir.(Çelt.Köyü)(7)

7)Bayrı,M.H.: "Balıkesir'de Doğum ve Çocuk Hakkında Adetler ve İnanmalar",HBHD,S.77,s.103

8)Balıkesir'de çocuğun karnındaki yeli sökmek için; çörekotu,hindistanceviziotu kavrulup,dana sonra anason ve zeytin yağı karıştırılmasıyla meydana gelen ilaçtan çocuğa verilir. Bkz.Bayrı,M.H.:A.g.m,s.102

g) Çocuk boğmaca olmasın diye ikiz çocuğu olan kadının uçkurundan alınır, çocuğun boynuna asılır. Boğmaca olan çocuk boş fırına konur, çocuğu öksürük tutmasın diye 3-4 çavdar sapı yakılır.

III. Çocuk ile ilgili inanmalar:

Bu bölümde çocuğun dişleri, yürümesi, konuşması ve diğer genel inanmalarla, yörede adla ilgili inanmalar üzerinde topluca duracağız.

Yörede çocuğun dişinin çıktığını ilk olarak kim görürse, o kişi çocuğa genellikle bir gömlek, kimi zaman da iş çamasırını alır. (9) Bu konu ile ilgili olarak, yörede başka herhangi bir geleneksel uygulamayla karşılaşmadık. Yörede, çocuk ilk dişini çıkarmaya başladığında eline elma, soğan v.b. verilir. Yörede seyrek dişli çocukların şanslı, altı aylıkken çıkan dişlerin ise çürük olacağı inancı yaygındır. Çocuk ilk olarak dişini değiştirdiğinde, çıkan diş kiremitliğe atılır, ve arkasından şu sözler söylenir, "Karga al bu boklu dişi, bana altın diş getir."

Çocuk yeni adım atarken, yöredeki geleneksel uygulamalara göre çocuk için "Adım turtası" yapılır. (10) "Adım papası", "Adım çöreği" gibi adlarla da anılan adım turtasının yapılışı ve dağıtılışı sırasında brden çok geleneksel uygulama ile karşılaşırız;

a) Çocuk adım turtasının yapıldığı sini üzerinden atlatılır, böylece çocuğun daha kolay yürüyeceği inancı vardır,

b) Hazır kesilmiş adım çörekleri henüz hamur halinde iken bir kişi elinde bıçakla çöreğin kesik yerlerinden

- 9) İlk diş ile ilgili olarak Anadoluda yaygın olarak, "Diş Hediği (Buğdayı)", yapılır, dağıtılır.
Bkz. Yetişen, R.: "Çocuk kırıklama, Diş buğdayı ve Duşak kesme", TFAD, S. 289, s. 6723, ve
Dalboy, M. Z.: "Konya'da Adlarla İlgili Gelenek ve İnanmalar", TFAD, S. 80, s. 2280
- 10) Bu konuyla ilgili olarak, Tire'de şunlar yapılır;
"Çocuk ilk adımını atınca ayağı büyüklüğünde poğuça yapılarak komşulara ayrıca ayak paçası yapıp fakirlere dağıtılır."
Bkz. Artan, G.: "Tire'de Çocuklarla İlgili İnanışlar", TFAD, S. 292, s. 6798

tekrar kesiyormuş gibi yapar.Karşısındaki kişi;-Ne yapıyor-
sun, diye sorduğunda;"Çocuğun kösteğini kesiyorum,"denir.(11)
Bu işlem üç kez yinelenir daha sonra çörek dağıtılır,

c)Çocuğa yapılan adım papası pişince,komşulara aralık-
larla(seyrek olarak) ve koşarak dağıtılır.Yörede yaygın olan
diğer bir geleneksel uygulama ile çocuk kösteklenip düşerse
başında simit kırılır.(12)Böylece çocuğun kösteğinden kurtu-
lacağına inanılır.

Zamanı gelip geçtiği halde çocuk hala yürüyemiyorsa,
yörede uygulanan geleneksel uygulamaları şöylece sıralaya-
biliriz;

a)Yürüyemeyen çocuk için üç yere ateş yakılır.Çocuk
çamaşır yada ekmek teknesine konarak,cuma günleri ateşlerin
aralarında gezdirilirler,

b)Yörede uygulanan diğer bir geleneksel uygulamaya
göre,yürüyemeyen çocuğu iki kız kardeş cuma günleri kibleye
karşı sallarlar.Kardeşler bu sırada şu sözleri söylerler;
"Salladık selaya,yalvardık mevlaya,yürüsün cumaya.."(13)
Çocuğun yürümesinin gecikmesi halinde,hocalara ve ziyaret
yerlerine gidilmesinin yanısıra,çocuğun yürüyebilmesi için
leyleklerin gelmeside beklenebilmektedir.İnanca göre çocuk
leylekler geldiğinde yürüyecektir.

Yörede çocuğun konuşmasının gecikmesi kimi zaman Allah
vergisi olmasına,kimi zamanda fazla anne sütü emmesine yorul-
maktadır.Çocuğun konuşmasının gecikmesi halinde uygulanan
bir geleneksel işlemle dilin kösteği kesilir.(14)(Dilin alt
çene ile birleştiği yere,yörede "dil'in kösteği"denmektedir.)

11)Bu uygulama kimi zaman daha değişik bir biçimde
karşımıza çıkar;"...ilk yürümeye başladığı zaman
ikide bir düşmemesi için 'duşağı kesilir,...bacak-
ları arasına at köstekler gibi bir ip bağlanır..."
Yetişen,R.:"Çocuk Kırklama,Diş Buğdayı ve Duşak
Kesme",TFAD,S.289,s.6723

12)Balıkesir'de,"...büyükçe bir hamurdan simit yapılır
ve bu simit çocuğun başından geçirilir.Simit çocuğun
ayağına indiği vakit parçalanır."
Bkz.Özer,K.:A.g.e,s.14

13)İbid

14)Aynı uygulamayı Balıkesir'de de görebiliriz.Balıkesirde
"Dilin kösteği,yerine,"Pitik,"denmektedir.
Bkz.Özer,K.:A.g.e,s.14-15

Çocuğun konuşmasının gecikmesi halinde kimi zaman kırılacağılardan medet umulur. Kırılacağılar geldiğinde çocuğun ağzına tükürülürse konuşmasının kolaylaşacağı inancı yörede oldukça yaygındır. Çocuğun ağzının suyunun akması halinde bunun dilin altındaki kurbağacıklardan olduğu için bununla bağlantılı olarak çocuğun omzuna gümüşten kurbağalar takarlar. Diğer bir geleneksel uygulamaya göre de amcasının saçını ile çocuğun ağzını silmesi halinde, bir daha ağzının akmayacağına inanılır. Yörede yaygın inanmaya göre çocuğun üstünde pire, bit, böcek bulunca teneke üstünde kırıpdiğında çocuğun sesinin güzel olacağına inanılır.

Tüm bunların dışında çocuk altı ay hiç aynaya baktırılmaz. Çocuğun başına bu nedenle bir dert gelirse inanmaya göre bir daha çaresi bulunmazmış.

Yörede çocuğun büyümemesi kimi zaman adının ağır geldiğine yorulur. Bu durumda yörede uygulanan yaygın bir işlemi bir kaynak kişinin ağzından vermeyi uygun bulduk; "Çocuk adını taşıyamıyor diye iki poğça yaparlar, birine yeşil, birine kırmızı kurdele bağlarlar, ikisinded ad verirler, dereye salarlar hangisi batmadan kalırsa o çocuğun adı olur."

F)BAŞLICA ÇOCUK OYUNLARI

Çocuğun gerek zekasının gelişmesinde, gerekse vücudunun gelişmesinde oyunun önemi yadsınamaz. Çocuk oynadığı oyunlarda, toplumla uyum içinde olmayı öğrendiği gibi, ileride kişiliğini belirleyecek olan birtakım özelliklerini oyun oynadığı yıllarda kazanır. Bu niteliklerden ilk akla gelen, liderlik vasfıdır.

Biz burada çocuk oyunlarının yanısıra, yörede söylene gelen bilmecelelere ve tekerlemelere de değineceğiz. Bu nedenle hangi oyunların eğitsel nitelikte olduğunu, hangilerinin ise zaman geçirici, eğlendirici, oyalayıcı nitelikte olduklarını yeri geldiğinde vurgulamaya çalışacağız.

Bugün yörede çocuk oyunları, çocuğun yaşantısındaki eski önemini kaybetmiş görünümündedir. Çocuk oyunları hakkında bir kaynak kişinin söylediklerini, yazdıklarımızı doğrulayıcı nitelikler taşıdığından, değiştirmeden vermeyi uygun gördük. "Aşık oyunu, saklambaç, karanlık çeliği, kale bastı oynardık. Biz karanlık çeliğini 14-15 yaşındayken oynardık, şimdi çocuğum 12 yaşında, suyamı yollayacaksın, tarlaya domatesemi, yoksa odunmu kestireceksin." Araştırma yaptığım günlerde, çocukları toplu olarak bulabileceğim ilkokula gittiğimde, son sınıf öğrencilerini, yıl sonunda halka bir tiyatro vermek için çalışırken buldum. Oyunda görev alanlardan biri söyleyeceklerini sık sık unuttuyordu. Hemen her unuttuğunda öğretmenleri; "-Tarlaya domatese gidersen elbette unutursun," sözleriyle çocuğu azarlıyordu. Yaşadığım bu örnek olayı, yukarıda yazdıklarımı vurguladığı için burada vermeyi uygun buldum.

Gerçekten de yörede sokak aralarında oynayan çocuk bulmak zordur. Çocuklar belkide fırsak buldukları her zaman

oynamak isterler ancak belli bir yaştan sonra, bu fırsat pek ellerini geçmez. Yukarıda verdiğimiz bir kaynak kişinin sözlerine bakaçak olursak, eskiden çocuk oyunlarına genellikle zaman geçirici nitelikte olduğunu ve gelenekselliğe dayandığını görürüz. Bugün çocuklar, oynadıkları oyunların büyük bir bölümünü okullarda öğrenmektedirler. Bu oyunların yanısıra, büyüklerinden gördükleri oyunlar, azda olsa çocuğun yaşantısında yer alırlar.

Okullarda çocuklara öğretilen oyunlar, genel olarak cinse göre farklılık taşımaktadırlar. Yörede genellikle okullarda öğretilen oyunların oynadığı göz önüne alınırsa, başlıca çocuk oyunlarını; a) Kız çocuklarının oynadığı oyunlar, b) Erkek çocuklarının oynadığı oyunlar, şeklinde vermemiz uygun olacaktır.

a) Kız çocuklarının oynadığı oyunlar:

1) Tamzara: Dört kişilik dört gurup halinde oynanır. Parmaklar içiçe geçecek şekilde elele tutuşulur. Bu oyunda ayak figürleri önemlidir. Oyun sırasında "Tamzara" adıyla tanınan türkü söylenir, türkünün sözleri şöyledir;

Tamzaradan gece geçtim
Karlı buzlu sular içtim
Haydi balam tamzara
Oyna bana bir hava (3. ve 4. mısralar nakarattır ve iki kez söylenir.)

Tamzaranın yazıları
Güzel olur kuzuları
.....nakarat
Tamzaranın çayırları
Güzel olur çayırları
.....nakarat

Dört gurup bu türküyü söylerken, bir araya toplanıp ayrılırlar.

2) Karabasma: Bu oyun oynanırken belli bir sayı aranmaz. Oynayanlar kimi zaman serçe parmaklarıyla birbirine tutuşurlar, kimi zamanda eller bele konarak, karabasma türküsünü söylerler. Türkünün bir bölümü şöyledir;

Karabasma iz olur(iki kez söylenir)
Güzellerde naz olur(" ")
Gündüz gelme gece gel(" ")
Eller duyar söz olur(" ")

3)Arabistan buğdayları: Bir kişi türkü söyler, diğerleri daire şeklindedir. Türkü söyleyen bu dairenin çevresinde dolaşır türkü bittiğinde kimin yanında kalırsa, o kişi aynı türküyü söyler. Söylenen türkü şöyledir;

Arabistan buğdayları
Severler güzelleri
Kız seni almaya geldim
Halini sormaya geldim (Bu bölüm değişmez)
Çık dışarı bir kızım oldu
Peynirim tuzsuz kaldı (Türkü ikinci kez söylenirken,
çık dışarı iki kızım oldu şeklinde söylenir.)

4)Elmamı yediler: Oyun oynayanlar daire şeklini alırlar ve şu sözleri hep bir ağızdan söylerler;

Elmamı yediler
Bana cüce dediler
Ben cüceyim
Hapşuuu
Türkü söylenirken dönülür, hapşu derken bağırılır, türkünün bitiminde kimi ileri kaçar, kimi geri kaçar, kimi de olduğu yerde kendini yere atar. Daha sonra tekrar toplanılır. Burada önemli olan hapşu sesinden etkilenmiş görünmektir.

5)Kutu kutu pense: Oyunu oynayanlar yüzlerini dairenin içine bakaçak şekilde bir halka oluştururlar. Bir kişi şu sözleri söyler;

Kutu kutu pense
Elmamı yerse
Ayşe arkadaşım
Arkasını dönse, sözler bittiğinde kimi denk gelirse onu ters çevirir. (Yüzü dairenin dışına bakacak şekle getirir)

6)Ambara vurdum bir tekme:Aşağıdaki sözler söylenirken, her mısrada geçenleri temsil eden hareketler yapılır.Sözler bittiğinde bir kişi çıkıp herkesin yüzüne tek tek bakıp güldürmeye çalışır,kim güler ise bir daha ki oyuna,o ebe olur.(O güldürmeye çalışır)Oyun oynanırken söylenen sözler şöyledir;

Ambara vurdum bir tekme
Ambar kapısı açıldı,açıldı
Sırmalı saçlar saçıldı,saçıldı
Gavuruda böyle keserler,keserler
Tuzunuda böyle ekerler,ekerler
Yazıyıda böyle yazarlar,yazarlar
Silgiyle böyle silerler,silerler
Okumayıda böyle okurlar,okurlar
Yağcı kadın balcı kadın

7)Eski minder:

Eski minder
Yüzünü göster
Ali baba
İskember,sözlerinden sonra kıpırdayan oyundan çıkar.
Oyun süresince kim hiç kıpırdamadan kalırsa,diğerlerine ceza verir.

8)Kurdeleci güzeli:Oyunu oynayanlar tek sıra halinde dizilirler.Bir kişi karşılıklarına geçer.Aşağıdaki sözlerden, 1.3.5.7. mısraları tek kişi söyler,2.4.6.8. mısraları gurup söyler.Sözlerin her bitiminde tek kişi guruptan bir kişiyi yanına yanına alır.Oyun sonunda tek kişi gurup haline dönüşürken, gurup tek kişi kalır.Daha sonra bu işlem tersine tekrarlanır, Söylenen sözler şöyledir;

Kurdeleci güzeli
Handadır handa
Tak tak kulübü kulübünde
Biz size geldik onbirde
Geldiyseniz geldiniz
Bizleri memnun ettiniz
Ettiyseniz ettiniz
En güzelini seçtiniz

b)Erkek çocuklarının oynadığı oyunlar:

1)Hık mık oyunu:

Hık mık

Nerden geldin

Ordan çık

Gelin kızı marulcuk

Mavi boncuk kıvrıcık,sözleri,avuçlar bir yere,bir göğe bakacak şekilde söylenir.Sözlerin bitiminde eğer yere bakan avuçlar azınlıkta ise,avuçları göğe bakanlara takışırlar,tümünü yakaladıklarında oyun yeniden başlar.

2)Manya00yuncular önce iki guruba ayrılırlar.Karşılıklı iki çizgi üzerine aralıklarla üç taş dizilir.Birinci taş kaçma yeridir,ikinci taş tükürme yeridir,üçüncü taş esir yeridir.Her iki takımdan birer oyuncu oyunu başlatırlar.Her iki oyuncuda tükürme taşına tükürerek ileri fırlarlar,ilk tüküren yarıyı geçipte rakibine degerse onu esir almış olur.Takımlardan birinde hiç kimse kalmayana kadar oyun sürer.

3)Dokuz çubuk:Dokuz tane çubuk bir taşın üstüne konur. Bir kişi ebe olur diğerleri saklanır.Ebe,saklananlardan birini gördüğünde çubukları dağıtarak kendide saklanır.Ebe olan önce çubukları toplar daha sonra,birini görmek üzere aranır.Bu oyun hepimizin bildiği saklambaç oyunun değişik bir şeklidir.

Erkek çocuklarının oynadığı birdirbir ve çelik-çomak oyunlarıyla,kız-erkek farketmeksizin oynanan mendil karpaca ve saklambaç oyunları birçok yöremizde görüldüğünden,burada söz etmeyi uygun bulmadık.Ancak kız çocuklarının yanısıra erkek çocuklarının da oynadığı,tavşan kaç tazı tut,oyunundan söz etmek yerinde olacaktır.

Tavşan kaç tazı tut oyunu:Oyun oynayanlardan iki kişinin dışında kalanlar bir daire meydana getirirler,arta kalan iki kişiden biri tazı diğeri tavşan olur.Oyun başında tavşan

dairenin içersinde,tazı dairenin dışarsında yer alır.Oyun devam ederken şu sözler söylenilir;

Karşiki dağda bir tavşan
Mişil mişil uyuyordu
Onun gözleri mavi
Bunun gözleri yeşil.

Tazı,tavşanı tutmaya çalışır,daireyi oluşturan oyuncular buna engel olmaya çalışırlar.Tavşana yollar açık tutulur,taziya yollar kapalıdır.Tazı,tavşanı tuttuğunda oyun sona erer.

Özetlemeye çalıştığımız çocuk oyunlarına bir göz atacak olursak,yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi,gelenekselliğe dayanan çocuk oyunları,bugün etkinliğini yitirmiş durumdadır. Ancak kız çocuklarına özgü evcilik oynama,ip atlama gibi oyunlar halen eski canlılığını korumaktadır.

Yörede söylenen en eski üç bilmece şu şekildedir;

Yer altında yağlı kayış.(Yılan)
Yer altında sakallı dede.(Pırasa)
Sarıdır safran gibi
Okunur Kuran gibi
ya bunu bilecen
ya bu gece ölecece.(Altın)

Yörede,yaşlı kuşak tarafından çocuklara sorulan fikir cimlastığı niteliğindeki bir tekerlemeyi burada vermeyi uygun bulduk;

Kan kırmızı
Süt beyaz
Han kapısında çıkamaz
Fındık kabuğuna sığar
Manda malağından büyük
Kestane kabuğuna sığar.(Bu tekerlemede her mısra doğru-

ları vurgulamaktadır.Örneğin,kan gerçekten kırmızıdır..)

G)ÇOCUK YETİŞTİRME VE EĞİTMENİN GENEL KAREKTERİ

Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesi genel olarak,iki amaca yöneliktir;a)Çocuğun her bakımdan sağlıklı olması amaçlanır,b)Bu amaca uygun olarak,çocuğa sağlıklı bir kişilik kazandırılmaya çalışılır.Yörede,çocuğun yetiştirilmesi ve eğitilmesi gelenekselliğe dayanır.Bu nedenle,çocuk toplumla ilişkiye geçişinde,eğer toplumun değer yargılarına ters düşmüyor,onları oldukları gibi kabulleniyorsa,topluma göre "karakteri düzgün,"kişidir.

Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesi söz konusu olduğunda, gelenekselliğe özgü olarak çocuğun eğitiminden çok,yetiştirilmesine önem verilir.Bunu şöylede söyleyebiliriz@geleneksel kesimde çocuğun eğitimiyle ilgili olarak,çocukla özel olarak ilgilenilmez,çocuk gelenekselliğin içinde,kendi kendine yoğunlaşır.Oysa çocuğun yetiştirilmesi söz konusu olduğunda,aynı şeyleri söyleyemeyiz.Buraya kadar çeşitli bölümlerde sözünü ettiğimiz,bir yığın uygulama,çocuğun yetiştirilmesinde yer alır.Anadolunun hemen her yerinde olduğu gibi,yöremizde de bu uygulamalara özen gösterilir.Yörede çocuğun eğitimi söz konusu olduğunda,akla ilk gelen dinsel eğitimidir.Yörede çocuk 10-12 yaşlarında,hatta daha da önceleri,yaz tatillerinde yada ilkokulu bitirdiklerinde dini eğitim görmesi için,hocalara gönderilir."Hocanın her dediği doğrudur,"fikri çocuğa verildiği için,hocaların çocuğun kişiliğinin şekillenmesindeki önemi yadsınamaz.

Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesi sırasında,yöredeki büyüklerinden gördüklerini,gördükleri gibi uygulama eğilimindedirler.Her ne kadar,dayağın çocuğun eğitiminde yer almadığını söyleseler de,söylediklerini,söyledikleri gibi hayata

geçirememektedirler.Burada,kulaktan dolma çağdaş eğitimle, geleneksel eğitim çatışma halindedirler.Bu çatışmayı,çoğu kez geleneksel yan kazanır.Yöre halkına göre,bir yandan çocuğu dövmek hatalı bir tutumdur,ancak,diger yandan da, "Dayak cennetten çıkmadır."

Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde ödüllendirme, cezalandırma kadar belirgin değildir.Çocuğun özel olarak, somuk birşeyle ödüllendirilmesi,kural dışı bir olaydır. Ancak,çocuk sevilerek yada sözle(tavırlarla)takdir edilerek ödüllendirilmiş olur.

Burada,geleneksel kesime özgü değer yargıları ve bunların yörede ki yansımalarından da söz etmek istiyoruz. Hepimizin bildiği gibi,genelde,aile içersinde baba otoritesi hakimdir.Soy takibi söz konusu olduğunda,baba soyu takip edilir,yani baba tarafından olanlar,ana tarafından olanlara göre daha çok sevilir,sayılır.Bu anlamda çocuk,baba tarafından olanlardan daha yakın bir ilgi görür ve baba tarafından olanların,çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde,etkin bir rol oynadıkları görülür.Bunlara bağımlı olarakta erkek çocuğu kız çocuğuna her zaman yeğlenir.Hatta erkek yada kız çocuklarının,çocukları,bu yeğleme içersine girerler.Bu durum yörede söylene gelen,şu sözlerde somutlaşır;"Erkek çocuğunun çocuğu oğul balı","Kızın çocuğu dağ elması,erkek'in çocuğu bağ elması."

H)ÖZET VE SONUÇ

Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde uygulana gelen yöntemlere bir göz atacak olursak,yörede uygulananlarla, genel olarak uygulanan yöntemler arasında,kimi zaman bir benzerlik,kimi zaman da,benzerlikten öte bir özdeşlik göze çarpar.

Çocuğun yetiştirilmesinde,anne-baba öncelikle tasarladıkları niteliklere uygun bir çerçeve çizerler.Çocuk dünyaya geldiği günden itibaren artık bu çerçevenin içersindedir. Çocuğu bu çerçevenin içersine sığdırabilmek için,çocuğun eğitiminde bir dizi yasaklar söz konusudur.

İlk aylarda anne sütü,yörede,çocuğun beslenmesinde temel besin niteliğindedir.Çocuğun anne sütüyle beslenme süresi yöreden yöreye küçükte olsa farklılıklar gösteren inanmalara göre belirlenir.Yöremizde çocuğun anne sütüyle beslenme süresi,cinse göre farklılık göstermektedir.Örneğin kız çocukları 1,5 yaşından sonra emzirilmezlerken erkek çocukları için böyle bir sınırlama söz konusu değildir.Erkek çocukları çoğu zaman 2-2,5 yaşına gelene kadar anne sütü emerler.Anne sütünün yetersiz olması,çocuğun annesinin ölmesi v.b. nedenlerle,çocuk süt anneye emzirtilir.Yörede süt anne olacak kadının,birtakım niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Kundak,yörede çocuğun gelişmesinde yer alan,önemli bir araç durumundadır.Yörede biri "Yarım kundak,,diğeri,"Kundak,, diye tanımlanan iki tür kundak görülür.Bugün kundak eski öneminden birşey kaybetmemiştir.Aynı şeyleri beşik için söyleyemeyiz.Yörede beşik,her zaman yer yatağından sonra, ikinci planda kalmaktadır.Yöredekiler ancak umarsız kaldıklarında beşik kullanmaktadırlar.

Çocuğun temizliği ve bakımı çevresinde, bir yığın geleneksel uygulama yer almaktadır. Özellikle ilk kırk güne ilişkin uygulamalara elden geldiğince özen gösterilmektedir. Çocuğun temizliği ve bakımıyla ilgili geleneksel uygulamalar, ilk kırk gündeñ sonrada, giderek azalarak devam eder. Burada "Çocuğun kırklanması," olayı önem kazanır. Çocuğun ilk saç ve tırnak kesimiyle ilgili uygulamalar, eski önemlerini kaybetmiş olsalar da, zaman zaman gündeme gelmektedirler.

Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde en büyük görev aile üyelerininindir. Diğer bir deyişle, genellikle anne-baba, çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde, herşeyden s orumludurlar. Burada en büyük görev anneye düşmekle birlikte, çocuğun yaşı ilerledikçe, bu görevden babayada pay düşer. Bu arada yakın akrabalarda bazı sorumluluklar taşırlar. Akraba demek "Can," demektir, onlarda çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde söz sahibidirler. Yörede kimi zaman komşularında, çocukla ilgili işlerde karar verme yetkilerinin olduğunu görürüz.

Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde ilk amaç, çocuğun içinde yaşadığı toplumla uyumunu sağlamaktır. Geleneksel kesimde çocuğun çevresindeki kişilerle uyumunu sağlayabilmesi için, bir yığın kurallara uyması söz konusudur. Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesinde ikinci amaç, geleneksel kesime özgü geçerli değerler ve erdemler sistemi içersinde, çocuğun ideal anlamda kişiliğinin gelişmesini sağlamaktır. Bu amaçlara uygun olarak, gelenekselliğe dayanan, cezalandırma yada ödüllendirmeler çocuğun yaşantısında yer alırlar. Burada cezalandırma yöntemleri ödüllendirmeden daha etkindirler. Yörede çocuğu cezalandırma yöntemleri gelenekselliğe dayanmaktadır, ancak bugün gelenekselliğe dayanan eğitimle, çağdaş eğitim bir çatışma halindedir.

Çocuğun gerek zekasının gelişmesinde, gerekse vücudunun gelişmesinde oyunun önemi yadsınamaz. Çocuk oynadığı oyunlarda

toplumla uyum içinde olmayı öğrendiği gibi, ileride kişiliğini belirleyecek olan birtakım özelliklerini, oyun oynadığı yıllarda kazanır. Bu niteliklerden ilk akla gelen, liderlik vasfıdır. Bugün yörede çocuk oyunları, çocuğun yaşantısındaki eski önemini kaybetmiş görünümündedir.

Çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesi söz konusu olduğunda, gelenekselliğe özgü olarak, çocuğun eğitiminden çok, yetiştirilmesine önem verilir. Bunu şöyle de söyleyebiliriz; Geleneksel kesimde çocuğun eğitimiyle özel olarak ilgilenilmez, çocuk gelenekselliğin içinde kendi kendine yoğrulur. Oysa çocuğun yetiştirilmesi söz konusu olduğunda, aynı şeyleri söyleyemeyiz. Bu raya kadar çeşitli bölümlerde sözünü ettiğimiz bir yığın uygulama, çocuğun yetiştirilmesinde yer alır. Anadolu'nun hemen her yerinde olduğu gibi, yöremizde de bu uygulamalara özen gösterilir.

KISALAHAN

1.01	1.01	1.01
1.02	1.02	1.02
1.03	1.03	1.03
1.04	1.04	1.04
1.05	1.05	1.05
1.06	1.06	1.06
1.07	1.07	1.07
1.08	1.08	1.08
1.09	1.09	1.09
1.10	1.10	1.10
1.11	1.11	1.11
1.12	1.12	1.12
1.13	1.13	1.13
1.14	1.14	1.14
1.15	1.15	1.15
1.16	1.16	1.16
1.17	1.17	1.17
1.18	1.18	1.18
1.19	1.19	1.19
1.20	1.20	1.20
1.21	1.21	1.21
1.22	1.22	1.22
1.23	1.23	1.23
1.24	1.24	1.24
1.25	1.25	1.25
1.26	1.26	1.26
1.27	1.27	1.27
1.28	1.28	1.28
1.29	1.29	1.29
1.30	1.30	1.30
1.31	1.31	1.31
1.32	1.32	1.32
1.33	1.33	1.33
1.34	1.34	1.34
1.35	1.35	1.35
1.36	1.36	1.36
1.37	1.37	1.37
1.38	1.38	1.38
1.39	1.39	1.39
1.40	1.40	1.40
1.41	1.41	1.41
1.42	1.42	1.42
1.43	1.43	1.43
1.44	1.44	1.44
1.45	1.45	1.45
1.46	1.46	1.46
1.47	1.47	1.47
1.48	1.48	1.48
1.49	1.49	1.49
1.50	1.50	1.50
1.51	1.51	1.51
1.52	1.52	1.52
1.53	1.53	1.53
1.54	1.54	1.54
1.55	1.55	1.55
1.56	1.56	1.56
1.57	1.57	1.57
1.58	1.58	1.58
1.59	1.59	1.59
1.60	1.60	1.60
1.61	1.61	1.61
1.62	1.62	1.62
1.63	1.63	1.63
1.64	1.64	1.64
1.65	1.65	1.65
1.66	1.66	1.66
1.67	1.67	1.67
1.68	1.68	1.68
1.69	1.69	1.69
1.70	1.70	1.70
1.71	1.71	1.71
1.72	1.72	1.72
1.73	1.73	1.73
1.74	1.74	1.74
1.75	1.75	1.75
1.76	1.76	1.76
1.77	1.77	1.77
1.78	1.78	1.78
1.79	1.79	1.79
1.80	1.80	1.80
1.81	1.81	1.81
1.82	1.82	1.82
1.83	1.83	1.83
1.84	1.84	1.84
1.85	1.85	1.85
1.86	1.86	1.86
1.87	1.87	1.87
1.88	1.88	1.88
1.89	1.89	1.89
1.90	1.90	1.90
1.91	1.91	1.91
1.92	1.92	1.92
1.93	1.93	1.93
1.94	1.94	1.94
1.95	1.95	1.95
1.96	1.96	1.96
1.97	1.97	1.97
1.98	1.98	1.98
1.99	1.99	1.99
2.00	2.00	2.00

E K L E R

KISALTMALAR

TFAD	Türk Folklor Araştırmaları Dergisi
HBHD	Halk Bilgisi Haberleri Dergisi
DTCF(Yayınları)	Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi(Yayınları)
A.g.e.	Adı Geçen Eser
A.g.m.	Adı Geçen Makale
S.	Sayı
s.	Sayfa
(E)	Erkek
(K)	Kadın
Çelt.	Çeltikçi (Köyü)
Durt.	Durumtay (Köyü)
M.K.Paşa	Mustafakemalpaşa
Km.	Kilometre

K A Y N A K Ç A

- ARTAN,G.: "Tire'de Çocuklarla İlgili İnanışlar", TFAD, S.292
Cilt 15, İstanbul 1973, s.6798
- ARTAN,G.: "Tire'de Doğum Gelenekleri", TFAD, S.289, Cilt 15,
İstanbul 1973, s.6724
- ATAÖV,T.: Bilimsel Araştırma El Kitabı, Ky, Ankara 1970
- BAYRI,M.H.: "Balıkesir'de Doğum ve Çocuk Hakkında Âdetler
ve İnanmalar", HBHD, S.77, İstanbul 1938, s.101-103
- BESİKÇİ,İ.: Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar, Dy, Ankara 1969
- BORATAV,P.N.: 100 Soruda Türk Folkloru, GY, İstanbul 1973
- DAIBOY,M.Z.: "Konya'da Adlarla İlgili Gelenek ve İnanmalar",
TFAD, S.80, Cilt 4, İstanbul 1956, s.2280
- EMİROĞLU,V.: Edilli Köyünün Kültür Değişmesi Bakımından
İncelenmesi, Ankara 1972
- ERDENTUĞ,N.: Hal Köyü'nün Etnolojik Tetkiki, DTCF Yayınları,
No:109, Ankara 1968
- ÖRNEK,S.V.: 100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, GY,
İstanbul 1971
- ÖRNEK,S.V.: Türk Halk Bilimi, İş Bankası Kültür Yayınları,
Ankara 1977
- ÖRNEK,S.V.: Anadolu Folklorunda Ölüm, AÜDTCF Yayınları, No:218,
Ankara 1971
- ÖZER,K.: Balıkesir'de Halk Âdet ve İnanları, 3. Basım, Bursa
1946, Ant Basımevi
- ŞAPOLYO,E.B.: Halk Ninnileri, 1937, Ahmet Halit Kitap Evi
- TÜTENGİL,C.O.: Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Metot, İÜ
Yayınları, İstanbul 1975
- YALGIN,A.R.: "Uludağ Türkmen Etnoğrafyası", TFAD, S.15, Cilt 1,
İstanbul 1950, s.232
- YENİSEY,F.: Bursa Folkloru, 1955-Bursa Vilayet Matbaası
- YETİŞEN,R.: "Çocuk Kırklama, Diş Buğdayı ve Duşak kesme", TFAD,
S.289, İstanbul 1973, Cilt 15, s.6723

K A Y N A K K İ Ő İ L İ S T E S İ

SOYADI,Adı	YAŞI	BULUNDUĞU YER
KENAR,Osman(E).....	60	Duruntay Köyü(M.K.Paşa)
ALTIN,Mehmet(E).....	68	" "
ALTIN,Behiye(K).....	64	" "
ALTIN,Fethi(E).....	30	" "
MEMİŐ,Efrayim(E).....	39	" "
YILMAZ,Erdoğan Nail(E).....	39	" "
ÜLKÜ,Ayşe(K).....	58	" "
ÜLKÜ,Fikret(E).....	33	" "
ALTIN,Hüsni(E).....	45	" "
ALTIN,Ruhiye(K).....	50	" "
DEMİR,Abdullah(E).....	60	" "
DEMİR,Hatice(K).....	57	" "
�ATALLAR,Hasan Sami(E).....	53	" "
�ATALLAR,Rahmiye(K).....	50	" "
YAVUZ,Cemal(E).....	51	" "
�AKIR,Sami(E).....	40	�eltik�i K�y�(M.K.Paşa)
�AKIR,Beytiye(K).....	35	" "
DEDE,Nahide(K).....	47	" "
DEDE,S�leyman(E).....	49	" "
KOCABAŐ,Tevhide(K).....	50	" "
KOCABAŐ,Mehmet(E).....	55	" "
KADİR,Melek(K).....	51	" "
KADİR,İdris(E).....	54	" "
ERİM,Fatma(K).....	57	" "
ERİM,Ő�kr�ye(K).....	65	" "
AKKOYUN,Hamide(K).....	60	" "
ÇOBAN,Fahri(E).....	30	" "

SOYADI,Adı	YAŞI	BULUNDUĞU YER
DEDE,Zahide(K).....	63	Çeltikçi Köyü(M.K.Paşa)
BEYHAN,Nurettin(E).....	54	" "
ŞAHİN,Fatma(K).....	65	" "
ŞAHİN,Kadriye(K).....	48	" "
TÜRE,Remziye(K).....	60	" "
ŞAHİN,Halil(E).....	52	" "
ŞENSÖZ,Basri(E).....	38	" "

ARAŞTIRMA SIRASINDA UYGULANAN
ANKET SORULARI

A)GELENEKSEL KESİMİN ÇOCUĞA İLİŞKİN BELİRGİN ÖZELLİKLERİ ve
EĞİTME VE YETİŞTİRME YÖNTEMLERİ VE CİNSE DAYALI
YETİŞTİRME YÖNTEMLERİ,bölümlerine ilişkin yörede
uygulanan sorular;

1)Bir çocuğa "iyi çocuk,,diyebilmek için nasıl bir
çocuk olmalıdır?(Ne gibi özelliklere sahip olmalıdır?)

2)Bir çocuğun "terbiyeli,uslu,,v.b. olması için
çocuğa ne gibi işlemler uygulanır?

3)Çocuğunuzun büyüdüğünde ne olmasını istersiniz?

4)Çocuğunuzu cezalandırmak gerekiyorsa,onu nasıl
cezalandırırsınız?

5)Çocuk sizin istemediğiniz bir şeyi yaptığında
her zaman cezalandırır mısınız?

6)Çocuğu cezalandırdığınız halde sizin istemediğiniz
birşeyi gene de yapmakta devam ederse ne yaparsınız?

7)Yaramaz çocukları uslandırmak için ne gibi şeyler
yapılır?

8)Çocuğunuzu hiç sözle korkuttuğunuz olurmu?Çocuğu
ne zamanlar sözle korkutursunuz?

9)Çocuğunuzun hangi işlerine karışırırsınız?neden?

10)Çocuğunuzu sözle korkuttuğunuzda ona ne gibi sözler
söylersiniz?

11)Çocuğunuzu dövermişiniz?Neden döversiniz?

12)a)Çocuğunuz hoşunuza gidecek bir iş yaptığında,
ne yaparsınız?

b)Sevincinizi çocuğunuza nasıl belli edersiniz?

13)Çocuğunuzu ne zamanlar seversiniz?Severken ne gibi sözler söylersiniz?

14)Çocuğunuzu ne zamanlar takdir edersiniz?Nasıl takdir edersiniz?

15)Çocuğunuzun bir işte başarılı olması halinde onu nasıl ödüllendirirsiniz?

16)Çocuğunuza hiç hediye verdiğiniz olurmu?Ne zamanlar hediye verirsiniz?Ne gibi hediyeler verirsiniz?

17)Çocuğa hediye verilmelimidir?Niye verilmelidir?
(Yada niye verilmemelidir?)

18)Çocuklarınızı okutmak istermisiniz?Neden?

19)Kız çocuğu ile erkek çocuğunun aynı şekilde okumasını istermisiniz?Eğer bir ayrım yaparsanız niçin yaparsınız?

B)ÇOCUĞUN GELİŞMESİYLE İLGİLİ GELENEKSEL UYGULAMALAR,bölümüne ilişkin yörede uygulanan sorular;

1)Çocuğunuzu anne sütüylemi yoksa yiyeceklemi beslersiniz?Anne sütüyle yada yiyecekle beslemenizin sebepleri nelerdir?

2)Sizce (Erkek-kız) çocuk normal olarak kaç ay anne sütüyle beslenmelidir?Bu zamanı neye göre ayarlıyorsunuz?

3)Çocuk doğduktan ne kadar zaman sonra emzirmeye başlanır?

4)Çocuk anne sütüyle beslenirken onu yiyecekle beslemeye nasıl alıştıırırsınız?

5)Çocuğu yiyeceğe, alıştıırırken ona neler yedirmeli yada neler yedirmekten sakınmalıyız?

6)Anne sütüne muhtaç bir çocuğun annesinin ölmesi halinde,anne sütünden yoksun kalan çocuğu kim besler?(Süt anne,süt nine gibi kavramlar saptanırsa bu kişilerde aranacak özellikler belirtilmelidir.)

7) Annenin çocuğundan uzun süre uzaklaşması halinde yada uzaklaşmak zorunda olduğu zaman çocuğu kim besler? Bu iş için bir seçim yapılırmı?

8) Anne sütünün ağır gelmesi ne demektir? Sütün ağır geldiği nasıl anlaşılır?

9) Sütün ağır geldiği anlaşıldıktan sonra çocuğun beslenmesinde ne gibi bir değişme olur?

10) Çocuğa yalancı meme emdirirmisiniz? Emdirirseniz-Yada emdirmezseniz-sebebi nedir?

11) Çocuğunuzu kundaklarmısınız?(Kundaklamazsanız sebebi nedir?). Niye kundaklarsınız? Ne kadar zaman kundaklarsınız?

12) Çocuğunuzu yataktanı yoksa beşiktemi yatırırsınız? (Her ikisinde sebebi)

13) Çocuk ne kadar süre beşikte yatırılmalıdır? Bu süreyi nasıl tayin edersiniz?

14) Çocuğu uyuturken ne gibi yöntemler uygularsınız? (Sessiz bırakma, ninni söyleme v.s.) Bu konuyla ilgili olarak söylenen ninniler nelerdir? (Uyuturken yada çocuk uyanırken)

15) Çocuğu yatırıp uyuttuktan sonra yanına birşey koyarmısınız? Neden koyarsınız?

16) Bu konan şeyler kız ve erkek çocuğu için farklıdır?

17) Çocuğun temizliğini, bakımını kim yada kimler yapar? (Ne kadar zaman yapar). Bu bakım nasıl olur?

18) Çocuk doğduktan sonra ilk olarak ne zaman yıkanır? Çocuğu kim yada kimler yıkar? Bu yıkamanın özel bir adı varmıdır?

19) Bu yıkama sırasında ne gibi şeyler yapılır? Yıkama nasıl olur?

20) Çocuğun ilk çıkardığı çamaşırlar ne yapılır? neden böyle yapılır?

21) Çocuğun 2.3.4. yıkanması ne zaman olur? bu iş rastgelemi yapılır yoksabelli günleremi denk getirilmeye çalışılır?

22) Çocuğun 2.3. yıkanması sırasında ne gibi işler yapılır?(Örneğin "Kırklama" yapılırsa bu işlem nasıl olur?).

23) Çocuğun altı normal olarak kaç ay değiştirilir? Bu süre kız ve erkek çocukları için farklıdır?

24) Çocuğun altını kirletmesi uzarsa bunu önlemek için ne gibi tedbirler alınır?

25) Kız çocuğu ile erkek çocuğunun bakımı arasında fark var mıdır? Varsa ne gibi farklılıklar vardır?

26) Annenin çocuğundan uzun süre uzak kaldığında bu bakım işini kim yada kimler yapar?

27) Çocuğun tırnağı ilk olarak kaç aylıkken kesilir? Kesmeden önce yada sonra ne gibi şeyler yapılır? Bu yapılanlar kız çocuğu ve erkek çocuğu için farklıdır?

28) Çocuğun saçları ilk olarak kaç aylıkken kesilir? Bu zaman kız ve erkek çocuğu için farklıdır?

29) Çocuğun saçı kesilmeden önce yada sonra ne gibi şeyler yapılır?

C) ÇOCUĞUN EĞİTİMİNDE VE YETİŞTİRİLMESİNDE ETKİLİ OLANLAR, bölümüne ilişkin yörede uygulanan sorular;

1) Çocuğun yetiştirilmesinden ve eğitilmesinden birinci derecede kimler sorumludur?

2) Çocuğun yetiştirilmesinde ve eğitilmesinde anne ve baba nelerle görevlidir?

3) Çocuğun yetiştirilmesinde anne-babanın dışında kimler ilgilenir? Ne zamanlar ilgilenir? Ne şekilde ilgilenir?

4) Çocuğun yetiştirilmesinde ve eğitilmesinde ayrı ayrı amca, dayı, hala, teyze'ye ne gibi görevler düşer?

5) Komşular ve yaşlılar (Çocuğun yetiştirilmesinde) çocuğun nelerine karışırlar? Nelerine karışmazlar?

6) Anne-Babanın ölmesi halinde (çocuğun yetiştirilmesiyle ilgili olarak) yakın akrabalarından kimler hangi görevleri yüklenirler?

7)Yakın akrabalarından amca,dayı,teyze,hala üzerine söylenmiş bildiğiniz sözler nelerdir?

D)ÇOCUKLA İLGİLİ İNANMALAR,bölümüne ilişkin yörede uygulanan sorular;

1)Size neden bu adı vermişler,bunun özel bir sebebi varmı?

2)Çocuğunuzun(varsa)adını sizmi seçtiniz?(Ad seçimine yakın akrabaların etkisi görülürmü?Görülürse bu seçimde kimler öncelik kazanır?)

3)Çocuğun adı seçilirken nelere dikkat edilir?(Geleneksel isim,günümüzde en çok kullanılan isimler yada daha orjinal isimler ve bunların arasında tercihte hangisinin ağır bastığı ve nedenleri)

4)Çocuğun adını kimler ve ne şekilde koyarlar?(Ad koymada uygulanan pratikler nelerdir?)

5)Kimi çocukların çift adı vardır.Mehmet Ali gibi uyumlu çift isimlerin yanısıra Kemal Şükrü gibi uyumsuz bir çift ismin konmasının sebepleri nelerdir?)

6)Çocuğun adı konduktan sonra bazen değiştirilmektedir,bunun sebepleri nelerdir?

7)Ad ile ilgili olarak bildiğiniz sözler nelerdir?

8)Çocuk küçükkken devamlı ağlarsa,neden ağlar?Çocuğu susturmak için ne yapılır?

9)Çocuk ilk dişini çıkardığında ne gibi şeyler yapılır?

10)Çocuğun dişini çıkarması gecikirse ne gibi şeyler yapılır?

11)Çocuk normal olarak kaç aylıkken yürür?İlk yürümeye başladığı günlerde ne gibi şeyler yapılır?

12)Çocuğun yürümesi gecikirse,onu yürütmek için neler yapılır?

13) Çocuk zamanı gelip geçtiği halde konuşamazsa, onu konuşturmak için neler yapılır?

14) Çocuğa nazar değdiğini nerden anlarsınız?Nazar değmemesi için neler yaparsınız?Nazar değdiği zaman neler yaparsınız?

15)a)Hangi çocuk hastalıklarını biliyorsunuz?

b)Bu hastalıklardan çocukları nasıl korursunuz?

16)Çocuğun küçükken yaptığı el kol hareketlerinin hangileri nelere delalettir?

17)"Kırk karışması,,nedir?Kırk karışması halinde ne yapılır?

18)"Kırk uçurma,,nedir?Nasıl olur?

E)Diğer bölümlere ilişkin yörede uygulanan sorular;

1)Hangi oyunları (Nasıl) oynarsınız?

2)Sizin zamanınızda oynanan çocuk oyunları nelerdi?

3)Çocuk hakkında söylenen bildiğiniz sözler nelerdir?

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ
DEKANLIĞI

sim : Öğ.İşl.Md...

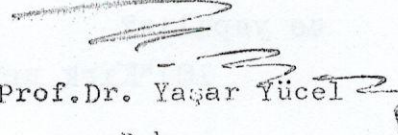
Yı : 1666/2757

İlgili Makama

Ankara
16 Şubat 1978

Fakültemiz Etnoloji Kürsüsü Başkanlığından alınan 15.2.1978 tarihli da, son sınıf öğrencilerinden 23583 numaralı Muzaffer Ceylan'ın "Geleneksel mde Çocuk" konulu lisans tezi için uygulamalı araştırma yapması gerekli görülür.

Adı geçenin bu konudaki çalışmalarına izinlerinizi saygılarımla rica im.

Prof. Dr. Yaşar Yücel
Dekan

5.2.1978

T.C.
İ. Gn. K.
İLÇE JANDARMA BÖLÜK KOMUTANLIĞI
MUSTAFAKEMALPAŞA

V Ş : 0621-78(823)
N U : Araştırma Hk.

23 ŞUBAT 1978

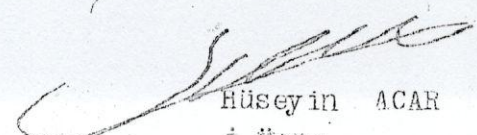
KÖY MUHTARLIĞINA

KÇSÜBOĞAZI

G İ : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanlığının 16 ŞUBAT 1978
Gün ve Sayı: 1666/2757 sayılı yazısı:

İlgi sayılı yazı ile Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde rci olan Muzaffer CEYLAN'ın ilgi sayılı yazısı Bölüğümüze intikal etmiş ve Gelenekse nde çocuk konulu araştırma yapmasına bölüğümüzce izin verilmiştir.

Gerekli kolaylığın gösterilerek, çıkacak herhangi bir olayı bölüğümüze bildiril i rica ederim.

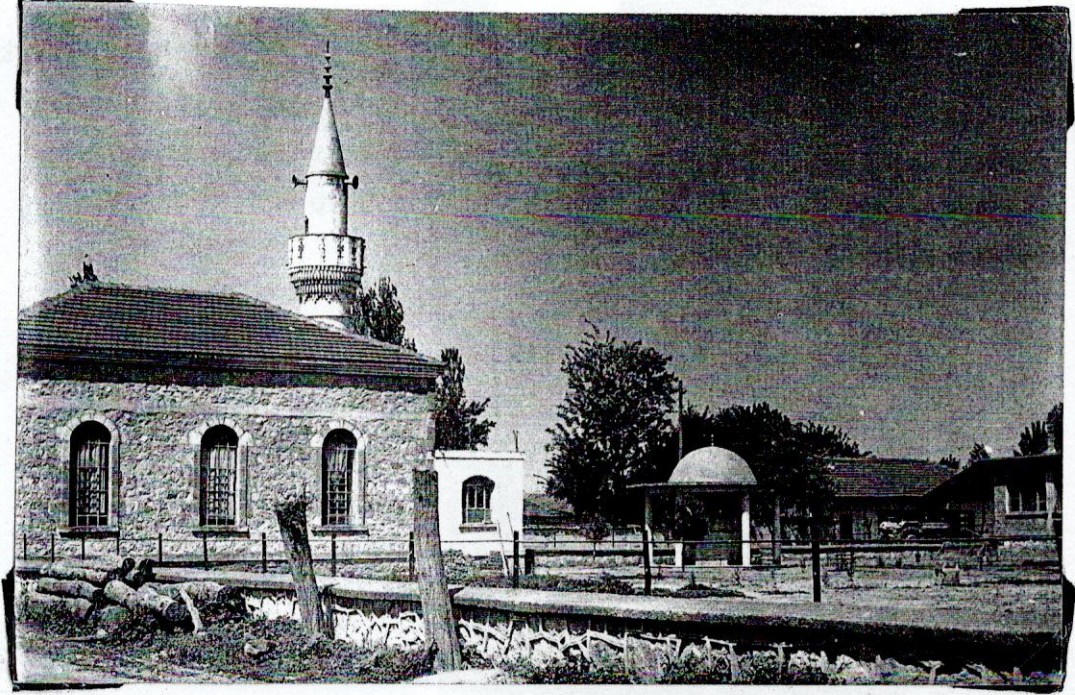

Hüseyin ACAR
J.Ütm.

Dede ve torunu

Fotoğraf çektiirmek istemeyen nine ve yürümeye çalışan çocuk

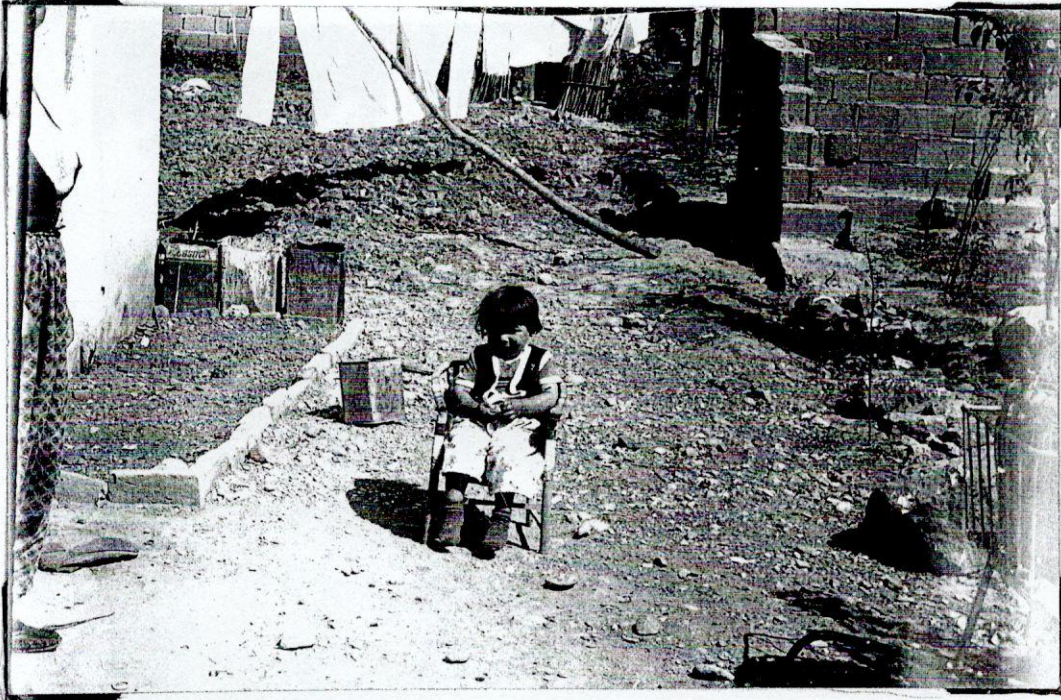
Köy camisi ve köy meydanı (Durumtay Köyü)

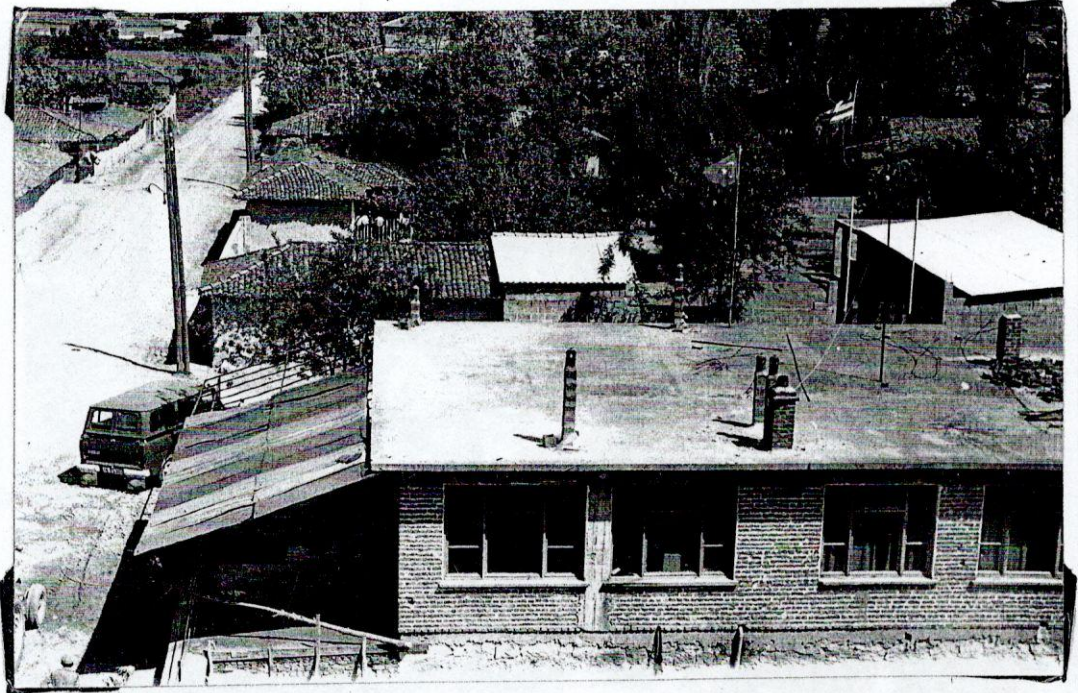
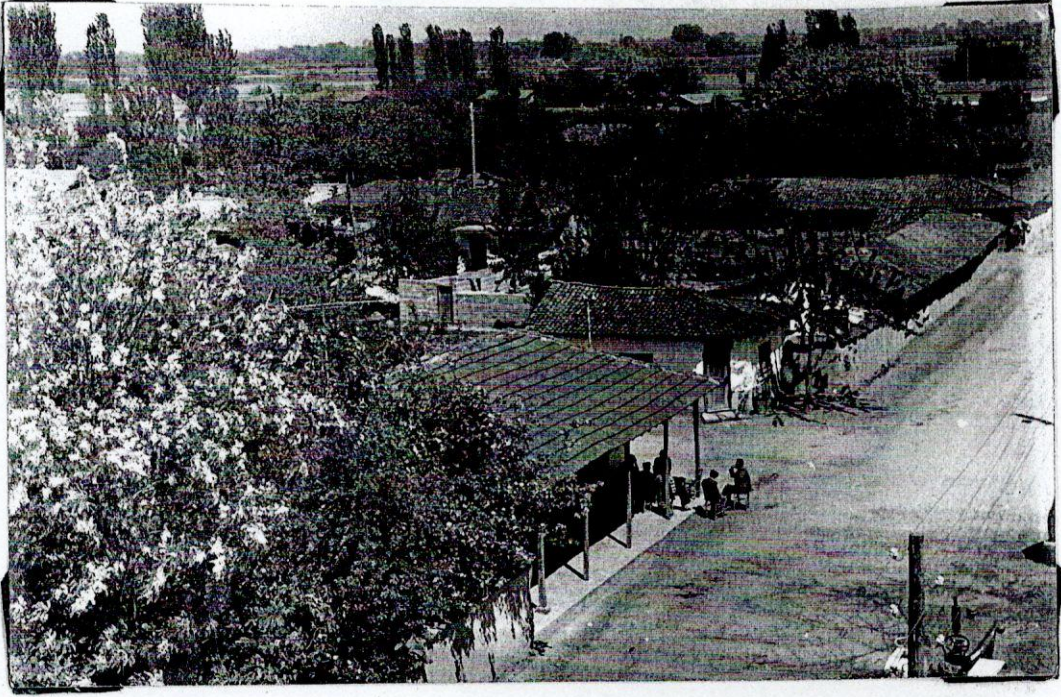
Çeltikçi köyünün uzaktan görünüşü

Kız olduğunu belirten
bilezik şeklindeki
nazarlığı ile bir
bebek

Bir kız çocuğu

Çalışmanın yapıldığı köylerden, Durumtay Köyüne ait
iki genel görünüş

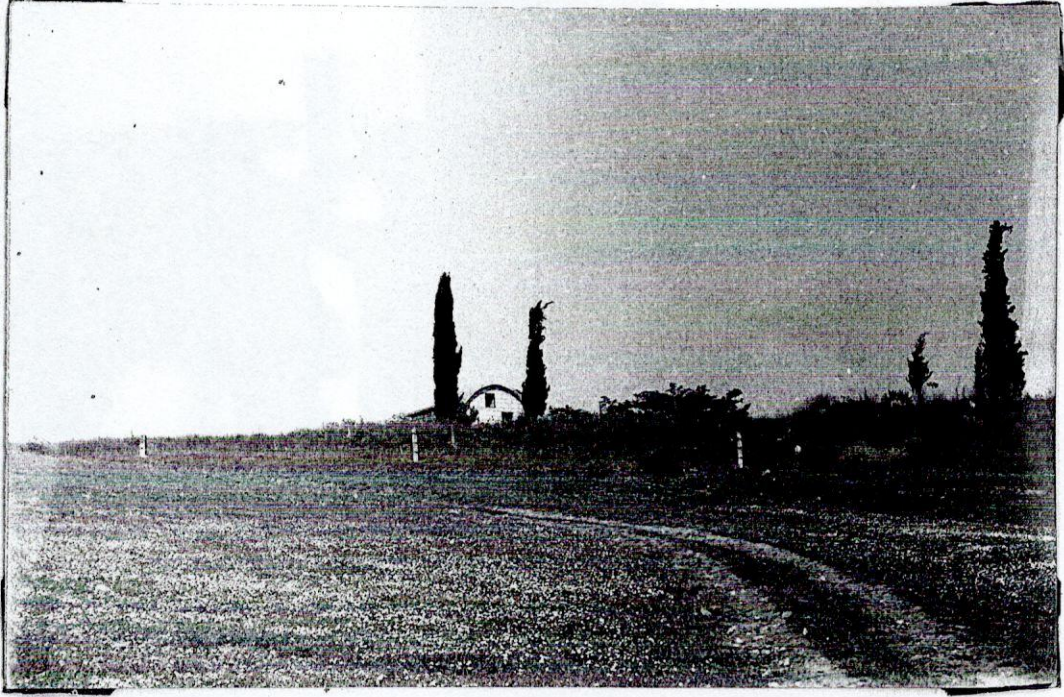
Şehir giysileri
içersindeki bir kız
çocuğu

Kırsal kesimde çocuklar ve anneleri

Okulda öğrendikleri oyunları oynayan kız ve erkek çocukları

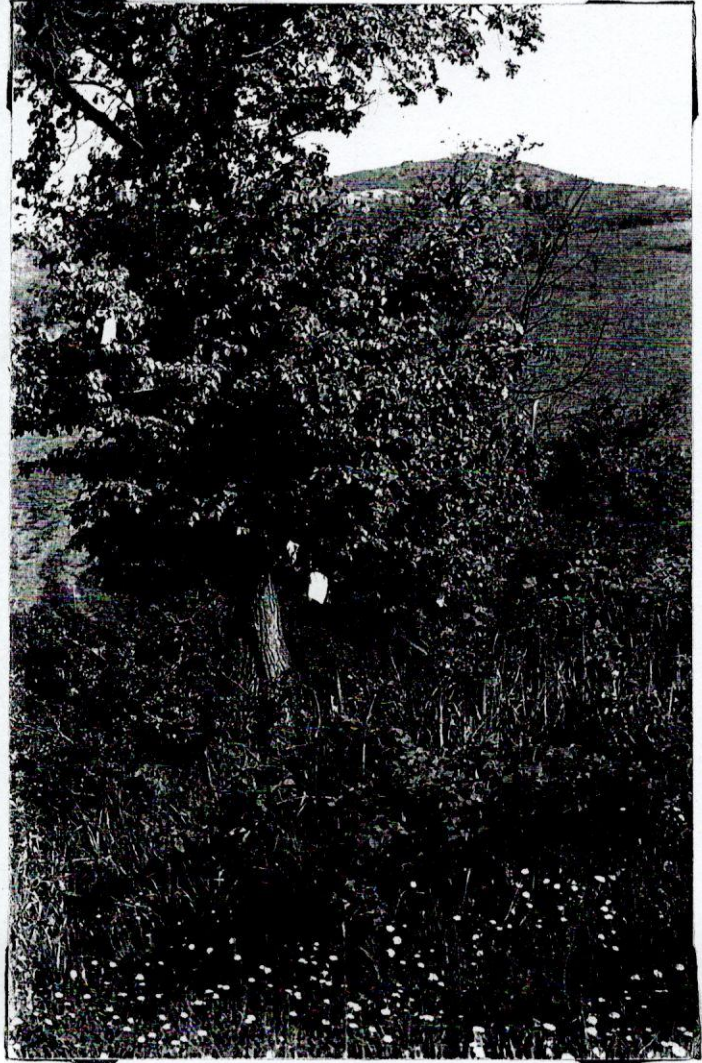

Koşuboğazı köyünde bulunan bir ziyaret yerinden
iki ayrı görünüş

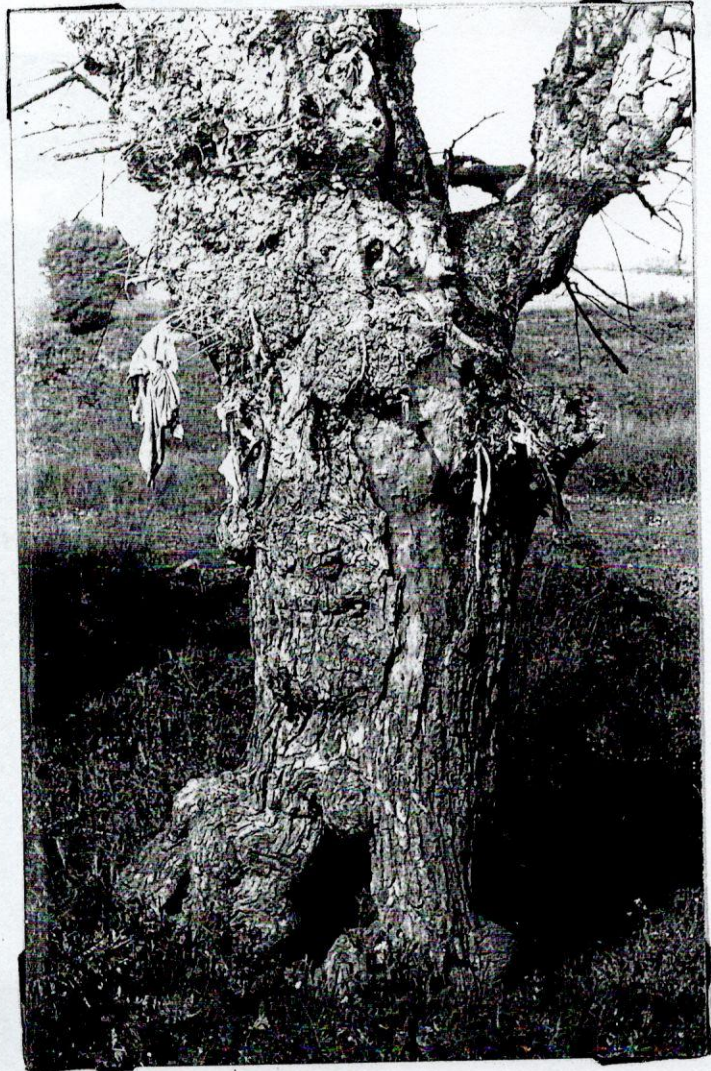
Çocukların yüzlerindeki yaraları geçirdiğine inanılan, Embel suyu'nun çıktığı yer

Embel suyu'nun dibinde bulunduğu ağacın uzaktan görünüşü

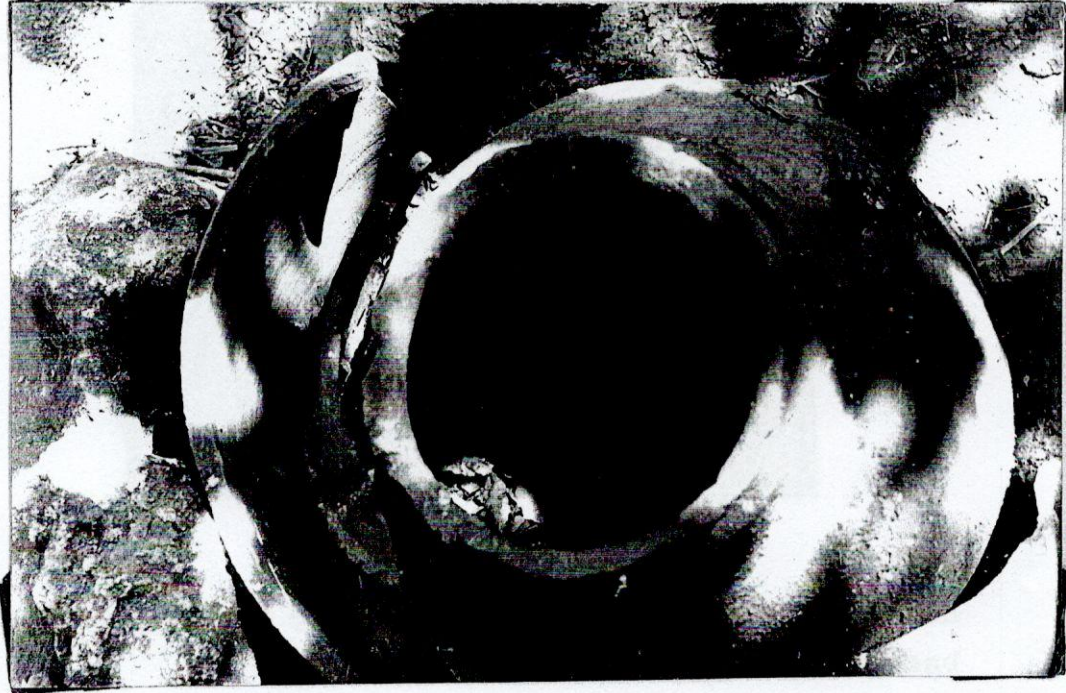

Yaramaz çocukları
uslandırmak için
kullanılan,
Dedekaraağaç'ın
uzaktan ve
yakından görünüşü

Embel suyu'nun yanında bulunan ağaç ve ağaca asılı
bez parçaları

Yürüyemeyen çocukların yürümesi için başvurulan,
"Yere gömülü küp," ve içinde yakılıp bırakılan mumlar

Aynı küpün içinde bulunduğu avlu ve bir çocuk

